БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. АВГУСТ 7 СРЕДА № 186 (5590).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Улуг ужур-дузалыг документ

КРЕМЛЬДИҢ УЛУГ ОРДУЗУНГА ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазаа августун 5-те Кремльдиң Улуг Ордузунуң Георгиевск залынга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Керээге ат салганы-биле холбаштыр хүлээп алыышкын кылган. АКШ-тың күрүне секретары Дин Раск, Великобританияның даштыкы херектер министри лорд Хьюм, АКШ-тан болгаш Великобританиядан келген албанның кижилери хүлээп алыышкынга киришкен.

Аалчыларның аразынга КНО-нуң чиңгине секретары У Тан база бар турган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, эштер Л. И. Брежнев, А. П. Криленко, Н. В. Подгорный, Л. Н. Ефремов, В. Н. Мжаванадзе, Ю. В. Андропов, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Пономарев, В. Н. Титов, А. Н. Шелепин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанның өске-даа кижилери, эртемниг болгаш культураның ажылдакчылары, хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери совет таладан хүлээп алыышкынга киришкен.

ССРЭ-де туруп турар дипломаттыг төлөө черлериниң баштыңнары, совет болгаш даштыкы парлалганын, радионуң, телевидениениң кинонуң хөй санныг корреспондентилери, шажынның төлөөлекчилери залга база турган.

Хүлээп алыышкынның киржикчилеринге Н. С. Хрущев чүве чугаалаан.

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Хүндүлүг эр, херээжен дээргилер! Эштер!

Ам мында турып турар, Американың Каттышкан Штаттарының күрүне секретары дээрги Раскыга, Великобританияның даштыкы херектер министри лорд Хьюмга болгаш оларны үдеп чоруур кижилерге байыр чедирерин чөпшээреп көрүнер. Москвада чедип келген, Каттышкан Нациялар Организациязының чиңгине секретары У Танга база байыр чедириксеп тур мен.

Бөгүн демдеглелдиг болуушкун болуп — атмосферага, космиктиг делгемге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Керээге ат салдынган-дыр. Ол Керээ делегей талазы-биле улуг ужур-дузалыг документ болур болгаш ону чарган чорук чаагай күзелдиг бүгү кижилериниң улуг чедиишкини болур-дур, олар ядролуг шенелделерни соксадыр дээш, чепсегленишкинни дүжүрери дээш, улустарның аразынга тайбын болгаш найырал дээш хөй чылдарның дургузында идепкейлиг демиселди чорудуп келгеннер. Ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында дугуржулганы чедип алырынга беленин илереткен болгаш Совет чазактың кинирген саналын хүлээп алган Американың Каттышкан Штаттарының болгаш Великобританияның чазактарынга база хүндүткелди чугаалаксап тур бис.

Бистиң ат салганывыс Керээ болза атмосферага, космоска болгаш суг адаанга атомнуг база водородлуг частыышкыннарның шенелде-шинчилеллерин кылыр чорукту узуткаар хүлээлгелиг. Ядролуг частыышкыннарның мөөгү хевирлиг булуттары моон соңгаар дээрже көдүрүп үнмес, ынчаарга кижилериң кадыынга когаралды, дириг амыттаннарга болгаш үнүш аймаанга эттинер аргажок хораны чедирер, өлүмнүг радиоактивтиг чаашкыннар ындыг частыышкыннарның үезинде черге кээп дүжүп турар чүве болгай.

Чангыс ол безин, шенелделерни хоругдаар дугайында Керээ бүгү улустарның амыдыралы эргe-ажыктарынга тааржып турар дээрзин чугаалап турар-дыр. Ынчангаш ол керээни миллион-миллион кижилер үүлдүгзүнүүшкин-биле, өөрүшкү-биле уткаан. Европаның болгаш Американың, Африканың болгаш Азияның хөй-хөй күрүнелериниң чазактары Керээге ат салыр азы аңаа каттыжар талазы-биле боттарының күзелдиин болгаш беленин шагда-ла медеглээннер. Бүгү диптерде бадылаашкын хевирлиг болуушкын болуп турар, ынчаарга оон түннелдери билдингир: делегейниң улустары ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Керээни деткиири-биле быжыг туржупкан.

Бистиң чарып алган Керээвис делегейниң байдалынга, күрүнелер аразының харылзааларынга база ажыктыг салдарны чедирер дээринге кижи идегексээр-дир. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының угланыышкынында кылдырын бо баштайгы базым дээш улустар өөрүп турар. Делегейге бүзүрелдиг баштайгы өзүмнери кестүп келген, ынчангаш оо өзүмнер быжыгып, хөгжүзүп дээш, бодундан хамаржыр бүгү-ле үүлдерни Совет чазак моон соңгаар-даа кылыр.

Ядролуг шенелделерни соксадыр чорук чепсегленишкинни дүжүргени ол эвес болгаш ядролуг чепсектиң улам-на хөй курлавырларын күрүнелерниң чыып мөөңнээриниң чорудулгазын доктаалын шыдавазы биллингир-ле харын. Ынчангаш, термоядролуг дайынның айыылы бо Керээ-биле чайлаттына бербес. Эңдере чепсегленишкин үргүлчүлеп турда ол айыыл кижи төрелгетениң кырынга дөмей-ле диргелип турар. Хөй-хөй чугула айтырыглар шиитпирлеттинмейн артып турары тодаргай.

Амгы үениң делегейинде бот-боттарынга удур ийи социалдыг системалар туруп турар деп төөгүнүң чигзининг чок ол фактызын ол ындыг эвес деп мында олуруп турарлардан кымдаа ынча деп шылавас боор. Барының талакы чурттарның төлөөлекчилери дээргидер силерлерге бистиң социалистиг тургузуувус таарышпастыр. Бис силерниң чурттарыңарда бар турар ёзу-чурумну буруу шаап турар бис. Социализмниң, коммунизмниң артык күштүүнге бис ханызы-биле бүзүрелдиг бис, ынчангаш ол бүзүрелди чажырбайн турар бис. Туруп турар ийи социалдыг системаларның аразында бар үндезин чөрүлдөөлерни күрүнелер аразының кандыг-даа керээлери болгаш дугуржулгалары ажыр эртип шыдавас. Ынчалза-даа социал, ангы талазыбиле айтырыгларны, иштики социал-политиктиг тургузугнуң айтырыгларын күрүнелер аразынга дайынның аргазы-биле эвес, харын даштыкы холгаарлаашкын чокка чурт бүрүзүнүң улустары боттары шиитпирлезин дээш бистер, совет кижилер, быжыыбиле туржун турар.

Амгы байдалда айтырыг мындыг туруп турар — чок болза тайбын кожа-хелбээ догуннаашкын, чок болза делегейниң термоядролуг дайынны — дээрзин ужа-дараа чугаалап турган мен, ам база ону катаптаксап тур мен. Совет Эвилели янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбын кожа-хелбээ догуннаарының ленинчи туруштарында быжыы-биле туруп турар. Ынчангаш, күрүнелер аразында харылзааларга туруп келир, өйү келген айтырыгларны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээринче кыйгырып келген бис, кыйгырып-даа турар бис.

Ам эң-не кол чүве — чедип алдынган түүлдерге доктаавас, чаа дайынның кыжанынга удур, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырары дээш, бүгү делегейге быжыг тайбын дээш демиселди соксатпазы болур деп санап турар бис. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээрин, герман айтырыын таарыштыр шиитпирлээрин, делегейникөйү келген өске-даа айтырыгларын шиитпирлээрин улустар манап турар.

Москвага чугаалажыышкыннарга чедип алдынган чедиишкиннерни улам хөгжүдер херек. Бистиң бодалывыс-биле алырга, кылып болур дараазында базым болза, НАТО-йун киржикчилери күрүнелериниң болгаш Варшава Керээзинде киржип турар чурттарның аразынга халдашпас дугайында Керээни чарары болур. Шериг талазы-биле эң-не күүлүг күрүнелер, бирги эдлчегде ядролуг чепсээ бар күрүнелер термоядролуг дайынны болдурбас сорулга-биле боттарының аразынга дугуржулганы чедип алганнар дээрзин бүгү улустарга ыңдыг Керээни чарар чорук киргүзер ийик. Ындыг дугуржулганы чедип алырынга бүгү улустар байырны чедирер дээрзинге чигзиниг турбас.

Мырынай эң чоокку келир үеде таарыштыр шиитпирлеп болур эдлэн каш тодаргай айтырыгларны ам-даа адап болур ийик. Оларның дугайында сөөлгү үеде удаа-дараа чугаалап келген бис.

Шак ындыг чамдык хемчеглер быжыг тайбынны шуут магадылавайн турар дээрзи билдингир, ынчалза-даа олар бисти бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынче улам бурунгаар шимчедир ийик.

Керээге ат салганы-биле холбаштыр Совет чазактың сеткил ханың турарын база катап илергейлексеп тур мен. Ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдааны — ол дээрге бүгү кижи төрелгетенге чаагай херек-гир.

Ол керээни деткип турар делегейнин бүгү чазактарынга база четтириишкинни илергейлексеп тур мен. Тайбын кожа-хелбээ догуннаары дээш, бүгү делегейге тайбын дээш туржун турар бүгү хөй-ниити организацияларынга, чаагай күзелдиг бүгү кижилеринге база өөрүшкүү илергейлексеп тур мен.

Бүгү делегейге тайбынны быжыглаары дээш, улустар аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дээш дашканы көдүрерин чөпшээреп көрүнер!

Силериниң кадыынар дээш, эр, херээжен дээргилер!

* * *

Н. С. Хрущевтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыннаан болгаш ону диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле удаа-дараа үзе киргилеп турган.

Хүлээп алыышкын чылыг, найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Керээге ат салдынган

Август 5-те Москвага Кремльдиң Улуг Ордузунга ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Американың Каттышкан Штаттарының күрүне секретары Дин Раск болгаш Великобританияның даштыкы херектер министри лорд Хьюм олар агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруур дугайында Керээге ат салганнар.

Керээге ат салган үш чазактарның чалаанын ёзугаар КНО-нуң Чиңгине секретары У Тан, а ол ышкаш АКШ-тан болгаш Великобританиядан келген албанның кижилери Керээге ат салыр үезинде олурушканнар.

Совет таладан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, эштер А. П. Кириленко, Н. В. Подгорный, Л. Н. Ефремов, В. П. Мжаванадзе, Ю. В. Андропов, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Пономарев, В. Титов, А. Н. Шелепин болгаш албанның өске-даа кижилери олурушкан.

Орус болгаш англи дылдарга үш хуу бижээн Керээге хары угда А. А. Громыко, Дин Раск болгаш лорд Хьюм олар ат салганнар.

Керээге ат салган үезинде А. А. Громыко, Дин Раск, лорд Хьюм болгаш У Тан олар чүве чугаалаан.

Бодунуң чугаазынга А. А. Громыко Керээни чарганы-биле холбаштыр күзел ханганын илергейлээн. Совет Эвилели ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дээш хөй чылдарның дургузында туржып келген дээрзин ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри медеглээн. Ам бо айтырыг үш черге — агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чазылдырыышкыннарны хоруурунга хамаарыштыр шиитпирлеттинген. Совет чазак Керээге ат салганын Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказының чедиишкини, чаа дайынның айыылын баш удур болдурбас дээш, тайбынны камгалаар болгаш быжыглаар дээш демисежип турар бүгү күрүнелериниң чедиишкини кылдыр көрүп турар.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруур дугайында Керээни чарганы делегейниң өске-даа, эң чугула айтырыгларын, оон иштинде чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге орукту ажыдып болур чадавас деп, А. А. Громыко медеглээн. Совет чазак делегейниң өйү келген айтырыгларын, оон иштинде Европаның айыыл чок чоруунуң айтырыын дүрген шиитпирлээринге моон соңгаар-даа күзеннишкиннерин салыр болгаш бодундан хамааржыр бүгү үүлдерни бодунуң талазындан кылыр деп, ол чугаалаан.

Оон дараазында Дин Раск чүве чугаалаан. Бүгү кижи төрелгетениң идеги турганы ышкаш, бүгү делегейге тайбынның айыыл чок чоруун хандырарынче орукка баштайгы базым болур үүлдерни бистиң үш чазактарывыс кылган деп, ол чугаалаан. Керээ болза баштайгы эки базым боттанырын Каттышкан Штаттар ол хире ур болгаш ол хире ак-сеткилдии-биле идеги келгени базым болур деп, ол демдеглээн. Бир эвес бис өске чурттар-биле кады бо дугуржулгадан тургустунуп турары, шимчээшкинниң күзүн бурунгаарладыр үүлдерни хандырарынче угланыышкынны барымдаалаар болзувусса, моон соңгааргы базымнарны барымдаалаар болзувусса, ынчаарда кижи төрелгетениң тайбынны дилеп тывар бүрүн идегелдери үүгле күзээшкин эвес апаар болгаш боттуг үүл болуп боттанып эгелээр дээрзин АКШ-тың күрүне секретары оон ынай медеглээн.

Оларның дузазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрүүшкүнүнүң үүргезин бистиң улустарывыстың эктинден ап октап болур практиктиг арга-чепсектерни тывар сорулга-биле үүткүлдүг болгаш доктаамал күзенишкиннерге Керээниң оон өске баштайгы ийи киржикчилери-биле, а ол ышкаш өске-даа чурттар-биле каттыжарынга Каттышкан Штаттарның беленин Керээге ат салган чорук илергейлеп турар деп, дээрги Раск медеглээн.

Великобританияның даштыкы херектер министри лорд Хьюм ядролуг чепсектиң шенелдезин хоруур дугайында Керээге ат салганы-биле холбаштыр күзел ханыышкынын илергейлээн.

Ону мен бодап көөрүмге, бистиң шуптувуска, совет улуска, америк улуска, англи улуска, КНО-нуң чиңгине секретары бистиң аравыста киржип турары-биле алырга, — делегейниң бүгү-ле улустарынга улуг болуушкун болуп турар-дыр деп, ол медеглээн.

Бо керээ болза, бүгү делегейниң бо хире ур манап келгени, бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларга бурунгаар улуг базым-дыр, тайбынны хандырар дээн бистиң күзенишкиннеривиске шаптыктап келген сезинчир болгаш бүзүрешпес чоруктун ханазын бузарынче угаазылалдыг старт-тыр, бүзүрелдиг болгаш чаагай сеткилдиг чоруктун чаа харылзааларын тургузарынче угланыышкынга старт-тыр деп, лорд Хьюм демдеглээн.

Дайын эргижираан үүл дээрзин бодап көрбүшаан, бистиң чурттарывыс, харын бүгү делегейниң чурттары үскүлежишкин чайлаш чок болур дээрзиниң дугайында эрги ёзунуң бодалдарынга үндезилеттинген үреттүнел чок эрги соок дайынны бүгү кижилер акы-дуңмалышкы дээрзиниг ол бөдүүн шынын хүлээп көөрүнге үндезилеттинген ёзулуг тайбың кылдыр хуулдурарының аргаларын эңне кызымак, шудургузу-биле дилеп тыварынче үүткүүннер деп, лорд Хьюм оон ынай медеглээн.

Оон соонда КНО-нуң Чиңгине секретары У Тан чүве чугаалаан. Чалап кеддиргени болгаш төөгүлүг ёзулалга киржириниң болдунар аргазын бергени дээш, Совет Эвилелиниң, Американың Каттышкан Штаттарының болгаш Великобританияның Каттышкан Хаан чериниң чазактарынга ол өөрүп четтирген. Бо чалаашкынны мен хамыктың мурнунда Каттышкан Нациялар организациязынга болгаш оон бүгү ажыл-чорудулгазынга үш чазактарның баштыңнарының ханызы-биле идеги база бүзүрел турарының илерээшкини кылдыр көрүп тур мен деп, ол медеглээн.

«Үш күрүнелериниң удуртукчулары күрүне ёзузунуң мерген угаанныг болгаш эрес-дидим чоруун илереткениниң ачызы-биле база ол ышкаш бо чугаалажыышкыннарның бүгү киржикчилериниң могаг-ышлаг чок болгаш быжыг-туруштуг күзенишкиннериниң ачызы-биле бо керээге ат салыры болдунар аргалыг болгандыр» деп, У Тан медеглээн. У Тан оларның шуптузунга чүректиң ханызындан шын сеткилдиг өөрүп четтириишкинин илереткен.

Ядролуг чепсектиң кандыг-даа шенелделерин мөңгези-биле хоругдаар дугайында дугуржулганы чедип алырынче бүгү-ле күзенишкиннерни чөпшээрежириниң болгаш бот-бодун билчириниң шак мындыг ёзузунга салган турар апаар дээрзинге идегелин КНО-нуң Чиңгине секретары илереткен. Делегейге тайбынны болгаш айыыл чок чорукту деткиир талазы-биле улам ынайгы оруктарны болгаш аргаларны дилеп тыварынче угланган чугаалажыышкынларны чорударынга күзенишкиннерин кошкатпас дээн үш күрүнелериниң — чоокта чаа болуп эрткен чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң үүткүлүн У Тан түннелинде демдеглээн болгаш боттарының күзенишкиннеринте оларның чедишкиниг болуруп күзээн.

* * *

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында керээге ат салган үш чазактар болза, ук керээ делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш тайбынны быжыглаарының талазынче чугула баштайгы базым болур деп дугурушкан болгаш ол угланыышкынга улам ынайгы дешилге чедип алдынар дээрзинге идегелин илереткен деп, кады кылган дыннадыгда чугаалап турар.

Ол керээге өске күрүнелер каттыжар дээрзинге идегелин үш чазактар илереткен. Боттарының конституциялыг корум-чурумун ёзугаар керээни күштүг болдуруп дүрген бадыларының эргежок чугула хемчеглерин олар боттарының талазындан алыр.

Августун 8-тен эгелээш бүгү үш найысылалдарга ат салырынга ук керээ ажык болур дээрзиниг дугайында дугуржулга чедип алдынган.

(СЭТА).

ШӨЛДЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

Эки организастаанда

БЕЛДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды кайда эки тургускан болдур, ында кижилерниң ажыл-ишче чүткүлү, көргүзүүлери база бедик болур. СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунуң шиитпирлерин танышкаш, Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң Чодураа салбырының коллективи малынга 2074 тонна бөдүүн, 9700 тонна шыктыг чем белеткеп алырын хүлээнген, олар сөзүн ээлеп шыдаар.

Бо чылын сигеннин үнүжү өрайтаан болзажок, планны чедиишкиниг күүседиринге организастыг бүгү хемчеглерни ап турар. Хой бригаларындан 3, сүт-бараан фермазындан 2 звенодарны организастаан, оларда беш аът машиназын быжыглаан, хол кадыырлыг 33 кижи ажылдап турар.

Чодураа салбырның хову бригадазында күш-ажылдың организастыы эки тургустунганын демдеглээри чептүг. Оларда 7 трактор агрегаттары кестирип турда, бөлүкчүлер оон хожудавайн, ногаан сараттарны хүн бүрү немештирип турар. Баштайгы хүннерде 835 центнерни белеткээн.

Коммунист Маны-Хаяның удуртканы хову бригадазының үлегерин калбартыышаан, мал чеминге будук-бүгү белеткээринче школачыларны болгаш хөрээженнерни база организастаан. Олар ам безин 600 боодал ажыр белеткей берген.

Сигенчилер

ДЫШТАНЫР ХҮНДЕ

Эрткен дыштаныр хүннериң бирээзинде «Тере-Хөл» колхозтуң төвү Күнгүртүг суурнуң кудумчуларын куду айыырлар туткан кижилер шуужүп бадыш турган. Оларның аразында башкылар, эмчилер, өөреникчилер, харылзаа ажылдакчылары дээш, өске-даа кижилер бар. Олар Сарыг-Хөл деп черде сүт-бараан фермазының чанынга силос салырынга дузалажыр дээш чоруп турганнары ол.

Ажыл эртежик эгелээн болгаш, бичии-даа доктааш дивейн хайныр турган. Кижи бүрүзүнүң шалыпчы ажылдаанының түннелинде кежээликтей 50 тоннаның силос оңгарыдаа долган. Ол ажылды чедиишкиниг дооскан соонда колхозта партия организациязының секретары Ф. Бегзи чыылганнарга лекция номчаан.

* * *

«ХАДЫҢНЫҢ» СИГЕНЧИЛЕРИНДЕ

Бии-Хем районнуң «Хадын» колхозу сиген кезилдезинче шала озалдап кирзе-даа ажыл ам шалыпчы чоруп турар. Колхозтуң сигенчилери сөөлгү хүннернин иштинде 30 ажыг сараатты тургускан. Орзак деп черде Б. Ойбаага удуртканы бир аът машиналыг, бир тракторлуг звено ажылдап турар. Олар чоокка чедир 280 га шөлдүң сигенин кестиргеш, оон 131 газын бөлүп сараттаан. Кескен сигенни бөлер, сараттаар ажылда 3 аът дырбаажы, 1 сараттакчы трактор быжыглаттынган.

Ол ышкаш Көк-Хаакта коммунист М. Седипке баштаткан ийиги звено кескен сигенин фермаларже сөөртүп, шалыпчы ажылдап турар. Сиген кезикчилери В. Алехин, А. Дембирел, сараат салыкчылары М. Дулбаа, О. Хемер-оол, К. Балчыр-оол болгаш өске-даа эштер хүн нормазын ажыр күүседип турар. Сөөртүкчү оолдар Б. Борбак, О. Дангаа, В. Дагба, В. Седип олар кызымак ажылдап келгеннер. Колхоз ниитизи-биле 660 га шөлдүң сигенин кескеш, 490 ганы бөлүп сараттаан. Звенолар аразында чарыш база калбарган.

* * *

МАЛЧЫННАР СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИНДЕ

Өвүрнүң Бора-Шай бодунуң бойдус чурумалының каазының талазыбиле тергиин черлериниң бирээзи болгаш мал өстүрериниг база дына таарымчалыг. Оон делгем шынааларын, дагларының эдектерин колхоз малы дола берген оттап чоруур. Амгы үеде Моолдуг-Хемниң, Кара-Дыттың, Шиви-Кудуруунуң болгаш өске-даа турлагларның малчыннары сиген белеткелинче калбаа-биле кирген.

«Коммунизмче орук» колхозтуң бо салбырының малчыннары, саанчылары Кара-Сугларның, Дыттыг-Арыгның сигенин база кезип кирипкен. Хол кадыырлыг 13 кижи кезип турда, 20 кижи хүнде 1500 долгак сигенни шарып турарлар. Салбырда сиген планы 1700 тонна. Сигенчилер ол планны күүседип шыдаар.

Н. С. Хрущев бижик чоруткан

Атомнуг, водородтуг чепсекти хоругдаары дээш, Хиросимада (Япония) болуп турар делегейниң IX конференциязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев бижик чоруткан. Совет Эвилелиниң чонунуң, чазааның өмүнээзинден болгаш хуудa бодундан конференцияның киржикчилериниг изиг байырны ол чедирген.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында керээни делегейге чугула ужур-дузалыг болуушкун деп адавышаан, Совет чазактың баштыңы болза, чедип алдынган дугуржуушкунну боттандырар чорук агаарның болгаш сугнуң радиоактивтиг будумел-биле хоралаттынарын чок кылырының аргазын бээр деп медеглээн. Ынчалза-даа ол дээрге чүгле эгези-дир, тайбынны быжыглаары дээш шыңгыы демисел ам-даа мурнунда туруп турар.

Совет Эвилели болза чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш хажык чок туржуп турар, чүге дээрге ол айтырыгны шиитпирлээр чорук тайбынны болгаш улустарның айыыл чок чоруун эң-не идегелдиг кылдыр хандырар ийик деп, Н. С. Хрущевтуң чоруткан бижинде чугаалап турар.

Конференция бодунуң сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлээр болгаш тайбың талалакчыларының термоядролуг дайынның кыжанынга удур шимчээшкинин улам ыңай калбартырынга идиглиг болур дээрзинге идегелин Совет чазактың баштыңы илереткен.

(СЭТА).

ПРОДУКЦИЯ БҮДҮРҮҮШКҮНҮ — МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ КОЛ КӨРГҮЗҮҮ

Фермаларның ажыл-ишчилериниң бирги чартык чылда ажылының түңнелдерин чугаалажып көрген, малчыннарның область чөвүлел хуралы чоокта чаа Вологдага болуп эрткен. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның чедип алган бедик көргүзүглери дээш области РСФСР-ниң ишлчиир Кызыл тугун тывыскан.

СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. И. ВОРОНОВ чөвүлел хуралга чүве чугаалаан. Ооң чугаазының допчулалын мооң адаанда парлаан.

1963 чылдың бирги чартыында мал ажылының хөгжүлдүзүнде чедип алган чедиишкиннери дээш аңаа тыпсыры төлептиг болган Вологда области шилчиир Кызыл Тукту тывыспышаан, эш Г. И. Воронов тиилелге-биле холбаштыр областың колхозчуларынга, совхозтар ажылчыннарынга көдээ ажыл-агыйының тускай эртемиңлеринге чылыг байыры чедирген болгаш чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чедип алырын оларга күзээн.

— Силерниң чедиишкиннериңер — көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин улам ынай өстүрери дээш бүгү улустуң демиселиниң хөй чижектериниң бирээзи-дир — деп, ол чугаалаан. Бо демиселдің эгезин он чылдың мурнуда, кажан колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын шыңгыы көдүрериңе угланышкынны партия холга алганы Төп Комитеттиң сентябрь Пленумунга салдынганын эки билир болгай силер.

Он чыл—улуг эвес хуусаа. Ынчалза-даа бистиң көдээвисте кайы хире кайгамчык өскерилгелер болбаан дээрил! Ол үеним дургузунда ниитизи-биле алырга, чуртка көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээли 1,6 катап, а тарааны бүдүрери — 1,8 катап, этти—1,6 катап, сүттү — 1,75 катап өскен. Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары эрткен чылда күрүнеге 2 миллиард 218 миллион пуд тарааны саткан — ол болза 1957 чылда бүгү чурттун белеткээниңден хөй болган.

Бистиң кайы хире ырадыр бурунгаарлай бергенивисти, партияның ленинчи мерген угаанныг политиказы көдээ ажыл-агыйының мурнунга кайы хире улуг аргаларны ажыктаканын бо чыл база-ла чайыннандыр көргүзүп турар. Республиканың чамдык тараалан районнарынга агаар-бойдустуң берге байдалдары, шаанда шагда турганы ышкаш дүжүттүң ниитизи-биле үнмезинге чедирип болур турган байдалдар турзажок, Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары күрүнеңиң шыгжамырынга боттуг салыышкынны киирип шыдаар дээрзинге бүрүн бүзүрел бар болуп турар. Кубаньның тараажылары тараа дээш демиселге төлептиг үлегер-чижекти көргүзүп турар; чуртка 200 миллион пуд тарааны азы планда көрдүнгениңден 50 миллион пуд хөйну садарын олар шиитпирлээн. Ставрополь крайның Саратов, Оренбург, Ростов болгаш өске-даа элээн каш, областарның тараажылары улуг сорулгаларны чедип алыр. Мал ажылының дыка хөй мурвакчылары тодаргай чедиишкиннерни база-ла чедип ап турар.

Ооң дараазында Г. И. Воронов Вологда областың көдээ ажыл-агыйының хөгжүдезинге доктаап, чүве чугаалаан. Вологда губернияның ажыл-агыйының онзагай байдалын айытпышаан, Владимир Ильич Ленинниң демдеглеп турганы болза, ында «...тараа продуктулар эвес, а мал ажылының продуктулары колдады ужур-дузалыг болуп турар». Эш Н. С. Хрущевтуң «Белоруссияга, Балтика чоогунуң республикаларынга болгаш Россия Федерациязының сонгу-барыын областыларынга көдээ ажыл-агыйның специализациязының чамдык айтырыгларының дугайында» деп сураглыг бижиинде бо ленинчи айтыышкыннар амгы үеним байдалдарынга таарыштыр бүгү талазы-биле хөгжүттүген. Вологда область, кожазы областар-биле бир дөмей, эттти, сүттү болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдириңге аажок улуг курлавырларлыг болуп турар.

Ол курлавырларның дугайын чугаалап тура, Г. И. Воронов республикада мал ажылының ниити байдалын болгаш ону улам ынай дүрген кедүрериниң перспективаларын тодаргай анализтээн.

Бистиң көдээ ажыл-агыйывыс коммунистиг тургузуушкунуң өскен сорулгалары-биле холбашкан чаа үечадаже кирген. Көдээ ажыл-агыйны чайгылыш чокка шапкын хөгжүдериниң: эртемге болгаш мурнакчы дүржулгага үндезилээш, бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга чер болгаш мал ажылының бедик культуразын бүгү культураларның дүжүктүрүн шыңгыы бедидерин база күш-ажылдың болгаш хөрөнгилериниң эң эвээш чаргыдалдарын үндүрүп турган, гектар бүрүзүнден алыр продукцияны көвүдерин чедип алырының шиитпирлиг ужур-дузазын СЭКП-ниң Программазында демдеглеп турар. Ол дугайын эш Н. С. Хрущев СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга база катап сагындырган. Ындыг болганда, көдээ ажыл-агый талазы-биле бистиң ажылывыс ам калбарарындан дудак чок, улам, хандыр баар ужурлуг. Ол чорук бүгү адырларга, ылангыя мал ажылынга чугула.

Бис мал ажылывыс ам дээрезинде хожудан турарын, чеди чылдың эрткен чылдарының чугузунда продуктуларны бүдүрер планның күүсеттинмээнин, мал ажылының чамдык продуктуларының белеткелиниң күрүне планнарының республикада ниитизи-биле чамдык бергедээшкиннер-биле күүсеттинин турарын угаап билзе чогуур. Бо адырда эрги аргаметодтарның, мал ажылын хөгжүдерин эрги өзү-биле көөр чоруктуң артышкыннары кажангызындан артык дазыданы берген. Ажыл-агыйларның хөй нуруузунда ол артышкыннар мынчага чедир бар мал чемнериниң, малдың баш саны биле ооң үнер белен продукциязының аразында шын эвес хамааржылганын мынчага чедир бар болуп турарындан илереп турар. Бүдүүлгенин ботбодундан шуут холбаалыг ол үш звеноларындан кайызы кол тодаракчы үүл болуп турарыл? Бол үүл—колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге малдың быжыг чем-суурун тургузары болур. Чем барда—малдаа, сүт-даа, эт-даа бар болур. Ындыг болза-даа малдың баш санын бирги планга, а мал чемин ийги планга тургузуп турар кижилер бисте ам-даа бар.

1962 чылдың январь 12-де Минск хоорайга Белорус ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: «Бо шын эвес бодал-дыр. Тараачыннар кеззеде мынчаар чугаалажыр чораан: тараа барда, күскелер база бар болур, чем бар болза, ынчаарда мал база-ла бар болур. Бир хаван чылда 15—20 хаван оолдарын берип турар. Чем барда, түгле чаңгыс төрүүр хаванның уксаазы тонна, харын-даа оон хөй эттти берип шыдаар. Мынчангаш хамык ужур, малдың баш санында эвес ышкажыл. Тараачыннарның амыдыралчы мерген сөстерин керекке албайын барбаңар. Кажан тараачын кижиниң хаваны өзе бергенде, чеже хире хаван оолдарын арттырын алырын бодап, бо айтырыгны чемнериң санындан хамаарыштыр шиитпирлээр турган. Ол шынныг үүл-дүр, ону үттүп болбас».

Мал чеминиң айтырыын шиитпирлээри бирги эзлчегде кукуруузаның, чигир свёклазының, чочак-тараанның болгаш мал чеми бобыларнын тарылга шөлдерин калбартырындан, кол үүл—дужудун бедидериниден хамааржып турар. Ону кылбаан кижи ниитиниң мал ажылын амгы үеним деннеллинче кедүрүп шыдавас. Россия Федерациязында ам мал чемериниң белеткели чоруп турар. Мал чеми культураларның түгле бедик дүжүдүн өстүрүп алыр эвес, харын база малдың чем-суурун быжыглаарының өске бүгү курлавырларын бүрүн ажыглаар херек. Чаягаар үнген сигенперни хөйну кезин алыр болгаш силостаар, мурнуу районнарга аңгыс орнунга тарылганы калбаа-биле практикалаар, савацны сараатаар болгаш өске-даа. Тарылга шөлдериниң тургузуун моон соңгаар-даа сайзырангайжыдары, эвээш дүжүттүг культураларны бедик продуктулуг культуралар-биле солууру чугула. Ынчаарда бис четчир санныг чемнерлиг апарган, ындыг болганда, мал ажылының продуктулары хөй болган турар бис. **Бир эвес малдың чем-суурунуң хөгжүлдези ооң баш санының өзүлдезинден ажып турар болза, түгле ол таварылгада бо продуктуларны элбекшилдии-биле ап болур** деп чүвени тодаргай билир ужурлуг.

Мал чемнерин бүдүрерин көвүдири-биле кады оларны угаазылалдыг, эң үре-түңнедиг кылдыр ажыглаар болза чогуур дээрзин Г. И. Воронов демдеглээн. Ам дээрезинде чамдык ажыл-агыйларда малды чемгербейн, харын түгле малдың амытынын камгалап турар. Өске сөс-биле чугаалаарга, мал чемнери чарыгдаттынып турар, а продукция бүдүртүнмейн турар-дыр. Ам чайын безин, кажан ховуларда кукуруза болгаш чигир свёклазы үнүп келгенде безин малды ооң-биле чемгербейн, ону одарладырын үргүлчүлеп турар. Ындыг турда кандыг продуктулуг чорук дугайында чугаа туруп болурул?! Чижээлээрге, Россия Федерациязының ындыг колхозтарынга болгаш совхозтарынга сүткүр малдың саны эрткен чылдың ол-ла үеви-биле деңнээрге, бирги чартык чылда 1.015 муң баш саар инектерге немей өскен, а сүт бүдүрери 241 муң тоннага кудулаан. 1962 чылда республиканың совхозтарынга мыйыстыг бода малдың чаш төлүүнүң бир центнер немелде деңзизинге ортумаа-биле 1.050 чемгерилге единицаларын, центнер сүтке — 147, а центнер хаван эдинге — 1.175 чемгеридге единицаларын чарыгдаан турган. Бо дээрге дыка хөй мал чемнери-дир. Ынчаарга ол чемнериң төлевири кедергей чавыс болган: хаванның хонукта ортумак немелде деңзизи чыл дургузунда түгле 185 грамм, а мыйыстыг бода малдың чаш төлүүнүң — 321 грамм болган. Ооң түңнелинде центнер сүттүң ботүнези 16 рубль, хаван эдинин — 126 рубль 89 көпеек болгаш инек эдинин — 102 рубль 98 көпеек чөткен. Кажан малды багай чемгерип турар кышкы үеде центнер продукцияга онаштыр чемнериң чаргыдалдары онза улуг болуп турар.

Ынчаарга малдың чемгерилгезин шын организастаан, чемнериң улуг камналгазын чедип ап турар мурнакчы ажыл-агыйлар бистин республикада хөй болуп турар. Чижээ, Владимир областың «Металлист» совхозунда мыйыстыг бода малдың чаш төлүүнүң килограмм немелде деңзизинге 4,6 чедир чемгерилге единицаларын чарыгдаан турар, Калинин областың «Пролетарий» совхозунда — 4,8 чемгерилге единицаларын, Воронеж областың «Ударник» совхозунда хаваннарның килограмм немелде деңзизинге 5,7 чемгерилге единицаларын, Краснодар крайның күрүнеңиң «Венцы-Заря» деп уксажылыга заводунда — 6,68 чемгерилге единицаларын, Москва областың «Белая дача» совхозунда — 6,08 чемгерилге единицаларын чарыгдаан турар.

1963 чылдың март 12-де Россия Федерациязының колхоз-совхоз бүдүүлге эргелелдериниң партия комитеттериниң секретарьларының база оларның начальниктериниң чөвүлел хуралынга бодунуң чугаазынга эш Н. С. Хрущев мындыг фактыны өөрүзүп турган: Барыын Германияда фермер Антон Майенбергер хаван эдинин бир килограмм немелде деңзизинге үүгле 2,5 чемгерилге единицаларын чарыгдаан турар. Ол кайгамчык эки түңнел-дир. Бир эвес бис эт бүдүрериңе үнер чемнериң чарыгдалдарын ийи катап эвээжедирин чедип ашкан болзувусса ооң бот-үнезин 30 хуу чиигээр болгаш ол-ла чемнер-биле дыка хөй продукцияны ап болур ийик бис.

Чемнер чедишпес үеде малды эльбекшилдиг чемгерип (эртемге үндезилеттинген чемнер) болдунмас дижип чугаалажыр болгай. Бир эвес чемнер мырыңай чок үүве болза, малды ажаап азыраары база болдунмас болбайнаан. Мал ажылының фермалары завод цехтери-биле дөмей. Оларның ылгалы түгле фермаларга чиг-этти (чемнерни) белеп продукция кылдыр ажыглаан үндүрүп турарында, а цехтерге ол станоктарны кылып турарында болур. Кажан чиг-эт чок болганда заводтуң цеги ажылын соксадыр болгаш продукцияны бербес апаар. Ынчаарга бис чамдыкта чем чок турган-ла мал ажылының фермаларындан эттти-даа, сүттү-даа алырын күзеп турар болгай бис.

Чемнериң кандыг-даа курлавырлары барда малдың чемгерилгезин шапкынчыдары ажыктыг — ынчан продукция единицазынга дыка эвээш чемнер чарыгдаттынар. Бистe чемнерни болган чок-ла шыгжаптар, а малга хүнде тудум сигенни берип тургулаар болгай. Ол шын эвес камналга-дыр! Малды бүдүн чыл дургузунда долу рацион-биле чемгерер херек. **Түгле эртемге үндезилээш малды чемгерер чорук чемнериң шын чарыгдалын-даа база алыр продукцияны дыка көвүдедирин-даа хандырып турар.** Чогум-на харын чамдыкта чугаалажып турары ышкаш «пөктүр» эвес, а эртемге үндезилеттингенин өзүгаар чемгерер херек. Малды «пөктүр» чемгерер чорук ону чедир чемгербес чорук ышкаш базада чемнериң ажыр чарыгдалынга болгаш продукцияның өртөөниң аартаарынга чедирип турар дээрзин академик М. Ф. Иванов безин чугаалап турган болгай. М. Ф. Иванов «хаваннарны канчаар чемгерери: нормадан куду, норма азы пөктүр чемгерери ажыктыг бе? деп болдунуң түүлүнге ону эки көргүскен.

Ооң соонда Г. И. Воронов семиртилгениң хуусааларының дугайында айтырыгга доктааган. Одүректерни ийи ай ажыр семирти азыраары — арыг карылга болур дээрзин куш ажаакчыдары эки билир. Чемни эңдере чарыгдаар, а эзт барык-ла немешпес. Ындыг болган төлөөде ажылагыжы кижи продукцияны саарганындан орулганы алыр дээш, куштарны аныяк турда садарын орадаажыр. Ынчалза-даа инек эдин болгаш хаван эдин бүдүрүп турар кижилер ол үүлдү эпти-ле билбес болуп турар. Чамдыкта бугажыгаш дээрге элээн каш чылдарда фермага туруп, бир чылдың отчёлундан өске чылдыынче шиичин келир. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, баш саны бар, а эзт бербес болур-дур. Малды чогуур үезинде согар херек. «Мал дириг кылаштап-ла чорза эки» дээрзиниң дугайында чугаа шын эвес. Малды назынын эрттир азыраар чорук мал чемин хөй чарыгдаарынга, улуг чидириглерге чедирер.

Эң-не ажыктыг үүл — мыйыстыг бода малды аныяк турда эки семирти азыраары болур дээрзин мурнанчы эртем болгаш практика бадыткап турар. Тула областың «Чаа амыдырал» колхозунга болгаш Россия Федерациязының өске-даа элээн каш ажылагыйларынга чазаттынмаан бугажыктарны эки семирти азыраан хонукта 1 000 грамм немелде деңзини чедип ап турар болгаш оларны бир харлыында 300 килограмм болгаш ооңдаа хөй деңзилиг кыдыр дужаан турар. Ынчаарга немелде деңзиниң единицазынга чем чаргыдалы дыка эвээш болур, а орулгазы улуг бооп турар. Эки семирти чемгерер чорук малдарның өзүп удгадырының физиологтуг онзагай үүлдериңе дүгжүп турар. Хөй санныг дүржулгаларның түңнелинде алдынган ВИЖ-тин медээлерин өзүгаар алырга, алды ай чедир назылыг аныяк мыйыстыг бода малдың бир килограмм немелде деңзизинге 4,5 — 5 чемгерилге единицалары, 6-дан 12 ай чедир назылыынга — 7,8 — 8,3, 12-ден 18 ай чедир назылыынга — 10 — 11, 18-тен 24 ай чедир назылыынга 12,5 чемгерилге единицазы чаргыдаттынып турар.

Азы хаван эдин бүдүрерин ап көрүүр. Эрткен чылын бистиң республикавыстың совхозтарынга хаваннарны семирти азыраары ортумаа-биле 403 хүн үргүлчүлээн, а оларның кайызынын-даа деңзизи 74,5 килограмм болган. Бир эвес ол адырны эки чемгериишкинге үндезилеп чорудар болза, хаваннарны сес ай назылыында 100 килограмм деңзилиг кыдыр дужаан болур турган ийик. Эки семирти чемгеррге хаван бүрүзүнүң хонукта немелде деңзини 185 эвес, а бети дээрге-де 400 грамм болур. Мурнакчы хаван ажаакчылары ол көргүзүгүнү бүдүн чартык, харын-даа ийи катап ажырып турары билдингир болгай. Эзт бүдүрериң шапкын көвүдириниң болгаш ооң бот-үнезин чиигедириниң курлавыры ол эвес үүве бе!

Малды эки семирти чемгерип турган семиртириңче шилчиирин түгле чаңгыс үүл — малды азыраарының болгаш ажаарының эрги аргалары, малдың баш санын продукцияны өстүрериниң шиитпирлиг фактору кыдыр көрүп турар шын эвес бодал болган, а алдынып турар куду деңзи немелделери малды чемгерип, азырап ажаарынга үндүрген чарыгдалдарны шуут-ла дугланайн турар. **Колхозтарның болгаш совхозтарның ажылчорудулгазының, чарыштың негелделерин үнелээриниң чүрүмүн өскертир үе келген. Оларның ажыл-чорудулгазын үнелеп көөрде, бүдүрген продукцияның санын болгаш ооң бот-үнезин үндезин болдурар херек. Малчыннарның күш-ажылын төлеп бээриниң системазын база-ла шак ол үүлдер тодарадыр ужурлуг.** Кым-на чиик өртектиг хөй продукция берип турар болдур ол кижилерни материалдыг шаңналдар-биле деткиир херек. Ол чорук чаа, депшилгелиг аргаларны нептередириңге эки идиг болур.

Мал чемнерин бүдүрерин көвүдедир дээш идепкейлиг ажылдавышаан, база оларны шын ажыглавышаан, продуктулуг малдың өзүлдезин база кедээ ажыл-агыйның ажыгдалдыг 100 гектар черлериниң продукция бүдүрерин көвүдедириңге таарымчалыг байдалды тургузар бис. Ол чорук кедээ ажыл-агыйның шапкын өзүдезинің кол көргүзүкчүзү, мал ажылының, черле ынчаан кайы-даа ажыл-агыйда бүгү бүдүүлгеге хөгжүлдезинин барометри болур.

Мал ажылын шапкын хөгжүдериңче шилчин кирери допчузу-биле чугаалаарга, фермаларга мал чемнериниң курлавырлары-биле кады төрүүр малдың баш саны хөй болуруун негеп турар. Түгле ынчан кодан малдың өзүлдезин көвүдеп, малдың баш бүрүзүнден алыр продукция болгаш эзт, сүттү бүдүрери көвүдээр.

«Мал ажылдыг ажыл-агый — ол эки директорнуң бүгү-ле дириг амытаннарны чыын алган турары дириг амытаннар сады эвес болгай. Кайы-бир мал-маган аная-ла херек эвес, а харын мал ажылынын продуктуларын алырынга хөрөктиг болгай. Планга күрүнеңин чогуур хуусааларда тургусканы мал продуктуларының эргежок чугула санын ап, ындыг кол сорулганы салыр херек. Ооң-биле кады күрүнеге, чонга планнаттынган сүттү, эзтти, саржагны эң-не эвээш санныг малдан алыры, ажыктыг» деп эш Н. С. Хрущев айтып турар.

Түгле мал ажылын мөөнүзөнинин специализастаанынын, эртемнин болгаш мурнакчы практиканың чедиишкиннерин дыка калбак нептереткениниң, бүгү бүдүүлгеге чорудулгаларын комплексиг механизастаанының үезинде ажыл-херекти ам ынчаар чорудун болур. Ол бүгүнү боттандырарына таарымчалыг байдал бисте бар бе? Чугаажок бар. Россия Федерациянын колхозтары болгаш совхозтары эгээртинмес курлавырлардыг, а бүдүүлгени эргелеп-башкарарының чаа системазы ол курлавырларны эң эки ажыглаар арганы берип турар. Бүдүүлге принципин барымдаалап партийжи удуртулганы эде тургусканы экономикаже дыка ханылап кирер калбак аргаларны ажыткан деп. эш Г. И. Воронов демдеглээн. Кедээге бистиң бүгү организакчы болгаш политиктиг ажылывыс кедээ ажыл-агый бүдүүлгезин шын үндезинге өзүп, база хөгжээн турарынче угланган турар ужурлуг. Ол чугула ажыл-херекке шиитпирлиг рольду кадрлар, оларны шын таарыштыр тургузары болгаш кижизидери ойнаар. Бистиң сорулгавыс болза бүдүүлгени эки билир, дүржулгалыг организакчылар-биле бүгү колхозтарны болгаш совхозтарны, бригадаларны фермаларны быжыглаары болур. Ажыл-херекти шын чорудуп кедээ ажыл-агый продуктуларын бүдүүрерин дыка көвүдедирин хандырып шыдавас ажылдакчыларны шиитпирлин-биле солуур херек.

Фермаларның, колхозтарның болгаш совхозтарның, бүдүүлге эргелелдериниң болгаш партия комитеттериниң ажылдакчылары санаарының, анализтээриниң уран аргазынга өөренир, арифметика-биле өннежир ужурлуг. Бүдүүлгете салдынган рубль бүрүзү, продукция алырынга чарыгдаттынган ажылчын шак бүрүзү—ол дээрге улустуң байлаа. Рубль бүрүзүн, ажылчын шак бүрүзүн эвээш чарыгдалдар үндүрүп турган, дыка хөй продукцияны бүдүрүп, эң-не ажыктыы-биле, угаазыдалдыы-биле чарыгдаар херек.

Мал ажылына уксаа аразының хайнакташтырылгазын, тканьның препараттарны, антибиотиктерни болгаш өзүлденин өске-даа деткикчилерин ажыглаары дыка ажыктыг дээрзин хөй-хөй ажыл-агыйларның дүржулгазы көргүскен. Ол препараттар малды эң эки ажаарын болгаш тарыгдаттынган чемнин санынга хамаарыштыр продукция бүдүрерин көвүдедирин хандырар. Ындыг-даа болза ол препараттарны бүдүрери амдыызында эргэ өзу-биле күүсеттинип турар. Мал чемнерин консервилээрин, чемишчидип кадагалаарының химиктиг аргалары база-ла шак ындыг байдалда. **Колхозтарны болгаш совхозтарны үзүнтел чок хандырары-биле күрүне бүдүүлгелериңге өзүлденин деткикчилериниң болгаш химиктиг препараттарның массалыг үнүүшкүнүн организастаар хемчеглер ам алдынып турар.**

Коммунистиг тургузуушкуннуң эргежакыгы мал ажылын чорударының бүгү системазын шүгүмчүлеп, бүгү өзү-биле эде көөрүн, ажылдың аргаларында чыдып калган чорук-биле, чүвени тооп көрбес чорук-биле шиитпирлиг демисежирин, комплексиг механизацияны болгаш автоматчыдылганы калбаа-биле нептередирин негеп турар. Кырган эзт-биле талыйты ырап шыдавас дээр болгай. Индустриальдыг үндезин чокта чиик өртектиг эзттин, сүттүн, дуктун болгаш өске-даа продуктуларын фабрикаларын тургузун болбас.

— Бистиң ленинчи партиявыс бодунуң ажыл-чорудулгазының дээди сорулгазын улуска бараан болуру, ооң аас-кежии болгаш чечеттелиишкини кылдыр көрүп турар — деп Г. И. Воронов түңнелинде чугаалаан.— Ажылчы чоннарга материалдыг чаагай үүлдериниң элбекшилин тургузар дээш, улетпурунуң болгаш кедээ ажыл-агыйның күчүлүг кедүрлүүшкүнү дээш, улустуң эргежакыгы дээш демиселди партия организастап турар. Ынчалзажок ол демиселди совет ниитилелдин «буржуазталыышкынын», «катап төрүттүүшкүнүн» көрүп турар бачыттыг теоретиктер база бар. Оларның бодалы-биле алырга, кижи бөгүн эки чурттап, даарта ооң-даа артык чурттаарын күзээр болза, ол харын-даа капитализм катап тургустунуп келир чыгыы бооп турар. Ындыг хевирлиг үзел-бодалды бистер шиитпирлиг бүрүү шаан көөр бис. Коммунистиг партия, эш Н. С. Хрущев баштаан ленинчи Төп Комитет совет улустуң чаагай чоруунуң бедиири дээш, коммунизмниң тиилээри дээш улам шудургу демисежир.

Совет чазактың төлээлериниң Керээге ат салганын совет чон изии-биле деткээн

* * *

Маадырның сөзү

Ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Москвага ат салган Керээниң дугайында медеглелди совет кижилер канчаардаа аажок улуг үүлзүнүүшкүн-биле көрүп, сагыш-сеткилиниң ханызындан өөрүп турар. Ол өөрүшкүлүг медеглел дугайында Тыванын бүгү арат чонунун сагыш-сеткилиниң илереэшкинин, бодалдарын илередип турар телеграмманы «Тээли» совхозунуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үруле Шыыраповна Кандан СЭКП Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. С. Хрущевтуң адынга чоруткан. Ол телеграммада мынча диген:

«Мен он уругларның иезі, Тыва АССР-ниң «Тээли» совхозунуң бедүүн хойжузу кижи мен. Ленинчи даштыкы политиканың чиңгине шугумун амыдыралга быжыы-биле болгаш бүзүрелдии-биле боттандырып чорудуп турар бистиң Коммунистиг партиявыстың Төп Комитединге болгаш төрээн Совет чазаамга бүгү совет кижилер ышкаш бир демей чоргаарланып, кызыгаар чок өөрүп тур мен. Совет чазак болза АКШ болгаш Англияның чазактары-биле кады ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын соксадыр дугайында Керээге ат салганы кайгамчык өөрүнчүг-дүр. Шак ол төөгүлүг ат салыышкыны болза бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга ханчаар-даа аажок улуг базымныг чорук-тыр. Барыын-Хемчик районнуң бүгү малчыннары шак ол ат салыышкынын изии-биле деткип тур бис. Тайбыңны камгалаар талазы-биле төрээн партиявыстың болгаш чазаавыстың ап чорудуп турар ол улуг хемчеглериңге харыы кылдыр бистиң хойжу бригадавыс улам-на кызып ажылдаар болгаш Төрээн чуртка малдың хөй элбекшилдиг продукциязын бээр.

Үруле КАНДАН,
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Маадыр-ие,
«Тээли» совхозтуң хойжузу.

Улуг Ленинниң айытканы, бистиң партияның XX болгаш XXII съездилериниң шиитпирлеринде, СЭКП-ниң Программазында улам ынай хөгжээн, бүгү совет улус, делегейиниң коммунистиг шимчээшкини үүлдүгүзүнүн көрген Совет Эвилелиниң даштыкы политика талазы-биле шугумун кандыг-даа нүүлдээшкиннер болгаш халдаашкыннар өскертип шыдавас. Ол шугумну удуртулга болдуруп алгаш, Совет Эвилели моон соңгаар-даа улустар аразына тайбыңны болгаш найыралдың политиказын чайгылыш чокка чорудар, чепсеглениишкини бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш, делегей айтырыгларын, ооң иштинде Европаның аймыл чок чоруунга хамаарышкан айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш, тайбын кожа-хелбээ догунаашкынын ленинчи принциптериниң тиилелгези дээш демисежир.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИНДЕН.

* * *

Изиг деткиишкин

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Москва чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң талазы-биле КУР-нуң чазаа бо чылдың июль 31-де медеглел кылып, кыдат чазак ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Керээге удурланып турар болгаш аңаа каттыжарындан ойталап турар деп чарлаан.

КУР-нуң чазааның ол медеглелиби-биле холбаштыр Совет чазак медеглел кылып, бодунуң туруш-бодалын илереткен.

Бистиң чазаавыстың ол медеглелин бүгү совет кижилер, тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле кижилер изиби-биле деткип, кыдат удуртукчуларының шын эвес политиказын болгаш чорудун турар хемчеглерин киленнээшкин-биле буруу шаан турар.

Август 5-те делегейниң бүгү улустарының кичээнгейи бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москваже угланган турган. Агаарга, космиктиг делгемге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Керээге Совет Эвилелиниң, Американың Каттышкан Штаттарының болгаш Великобританияның даштыкы херектер министрлери ат салганнар. Ол керээни чарганын бүгү делегей өөрүшкү болгаш изиг үүлдүгүзүнүүшкүн-биле уткаан.

Совет Тыванын ажылчы чоннары база Совет чазааның медеглелин сеткилдиң ханызындан деткип, Москва Керээзин эки эгелээшкин кылдыр көрүп турар. Бүдүүлге, албан организация черлериңде ажылчы чоннарның хөй кижи киржикчилериг митингилери, оларның хүлээп ап турар резолюциялары ол дугайын тодаргай херечилеп турар.

Дүүн эртен ажыл-шагы эгелээринин мурнуу чарыында Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт конторазының коллективиниң хөй кижилиг митингизи болган. АТК-ның начальниги И. М. Воронов митингини эге сөзү-биле ажыктышаан, чолаачыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүүнү Николай Саранивге сөс берген.

— Төрээн чазаамның медеглелин чүрээниң ханызындан деткип, бистин чуртувустуң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын нүүлдеп турар кыдат чазактың удуртукчуларының шын эвес туружун киленневи-шаан, делегейге тайбыңны быжыглаарының, бистин чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының нүүрүнде улам-на күженнишкиннинг ажылдаарынче бистиң коллективтиң бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырып тур мен—деп эш Саранин медеглээн.

Митингиге слесарь-электрик Владимир Симухин, сеттелге механиги Василий Петров олар база чүве чугаалаан, Коммунистиг партияның, Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип турарын илередип, боттарынга күш-ажылчы бедик үлүзэлгелерин алган.

— Бистиң бригаданың кежигүннери Совет чазактың болгаш эргим Никита Сергеевич Хрущевтуң адынга телеграмма чорудуп, чазаавыстың медеглелинге үнүвүстү бүрүн каттыштырып турарывысты, чеди чылдың бешки чылының бүдүүлге онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү кужувусту салырывысты илередирин шиитпирлеп алдывыс—деп, чолаачыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири Василий Филипович Петуховтуң медеглелин чыылганнар ынмиттиг адыш часкаашкынны-биле уткаан.

ТУДУГЖУНУҢ ХҮНҮНГЕ УТКУШТУР

ФАБРИКА ТУДУУНДА

Репортаж

№ 1 үлетпүр участогунуң начальниги эш Г.-Л. Махлиновскийниң ажылчын кабинединге дүштеки чем мүрнүү чарында бригадирлер болгаш мастерлер чыглып келгеннер. Шупту-ла комсомолчу-аныяктар.

Ындыг болуру чугаажок болбайнаан. Чүге дээрге, «Тыва даг-дүгү» комбинат тудуу бистиң Төрээн чуртувуста комсомолдуң шефтеп турары 160 онза чугула ужур-дузалыг үлетпүр тудугларының санынга кирип турар.

— Планировканы эгелээр-дир деп, начальник эш Г. Махлиновский чугаалады. Ол болза дүшке чедир кылган ажылдың түңнелин болгаш ам эртен түү кылырын баш бурунгаар дугуржуп чугаалажып алыр бригадирлерниң болгаш мастерлерниң оперативтиг хуралы-дыр. Ындыг хурал хүнүүн-не хүндүскүнүн 12 шакта 30—40 минута иштинде болуп турар.

Бригадирлерниң допчу информацияларындан дыннаарга фабрика тудуунда ажылдап турар 9 бригадалардан хүн нормаларын күүсетпейн турар чаңгыс-даа бригада чок. Ылаңгыя В. Черныйга, В. Вишневскийге, Д. Чихачевке, С. Вороновка, С. Мокрашка, М. Голубевке, М. Сарыларга, С. Холодка удуртурган бригадалар хүн, ай болгаш кварталда бүдүрүлге планының онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, тергиин эки ажылдап турарлар.

Участок начальниги эш Г. Махлиновский болгаш партия организациязының секретары эш М. Гореев-биле кады фабриканың кол корпузунуң тудуунче чоруптувус. Чер болганда ажыл-иш хайныышкынныг чоруп турар.

Тудуг материалдары сөөртүп ажылдаан автомашиналарның шимчээшкини-хемниң чени шуужуп бадып турганы ышкаш бодатынар. Бетон заводунуң директорунуң тайылбырын ёзугаар алырга ол хүн 50 ажыг автомашиналар ажылдап турган. Оон аңгыда эскаваторлар, бульдозерлер, тракторлар, кедуртүр краннар дээш, кандыг техника чок дээр!

Түр кылып каан ыяк чада-биле кол корпустуң кырынче үнүптүвүс. Эң сөөлгү 7 каттың кырынга арай боорда-ла чедип келдивис. Ындыг кайгамчык улуг бедик бажыңның кырынга хеп-хенертен үнүп кээрге чүрек ажыңайнып, карак шокараңнаар байдалдыг болду. В. Черныйга, В. Вишневскийге, Д. Чихачевка удуртурган комсомолчу-аныяктарның сураглыг бригадаларының кежигүннери оолдар, кыстар, орус, украин, тыва, татар болгаш оон-даа өскелер омак-хөглүг, оюн-каткылыг бетоннаары-бетоннап, арматура баглап, дицмиттиг ажылдап турлар.

Бажыңның бир талакы азында ажылдап турар бөлүк аныяктар чанында Кызыл тук чоргаарланган түве ышкаш салгынга хөлбеңейнип тур. Ол болза тудуг бригадаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болган бригадага тыпсыр ВЛКСМ өбкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган, Владимир Черныйга удуртурган комсомолчу-аныяктарның коммунистиг күш-ажыл бригадазы болду.

В. Вишневскийниң бригадазынга баардывыс. Олар июнь айның планын 128 хүү күүсеткен. Июль айда хүн бүрүнүң нормазын 140—150 хүүдан кудулатпайн турар. Мынчаңгаш июль айның онаалдазын бригада ниитизи-биле база ажыр күүсеткен.

Тудугжулар хүнүнге төлептиг ужуражыр дээш фабрика тудуунуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эгелекчи санал үндүрүп, бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Кол сорулга болза, август айның бирги чартыында фабриканың кол корпузунуң тудуг ажылын доокаш, монтаж кылырынга кирер. Хүн бүрүнүң ажыл нормазын бригада бүрүзү 140—150 хүүдан кудулатпас. Ажылды үрей кылыр чорукту болдурбас. Социалистиг чарыштың түңнелин бригадалар аайы-биле хүн бүрүде үндүрүп турар.

Тиилекчи бригадаларны болгаш тус-тус ажылчыннарны мактал бижиктер-биле шаннаар. Фабрика тудуунун коллективинин бо эгелекчи инициативазын партком, профөвилелиниң тудуг болгаш комсомол комитеттери тудуг эргелелиниң бүгү-ле участоктарында база бригадаларында нептередип эгелей бергеннер.

Фабриканың бирги ээлчээн, электристанциязын болгаш өске-даа тудугларны айыткан хуусаазында доозар дээш бүгү күүнүн салып ажылдап турар бригадаларның, тус-тус мурнакчы ажылчыннарның саны хүн-бүрү өзүп турар. Ындыг турбуже оларның аттарын хана солуннарында, агитхуудустарда, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларында көргүспейн турары харааданчыг.

Тудуг эргелели ниитизи-биле бирги чартык чылда социалистиг чарыштың түңнелин өй-шаанда үндүрбейн турар. Тудуг эргелелиниң конторазының эжиинде хүндүлел самбыразы куруг турар.

Бо дээрге СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлери-биле канчап-даа дүүшпес чорук-тур. Ам кол түве болза пленумнуң шиитпирлерин чүгле таныжарында эвес, харын пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш түү кылганыл, кандыг чаа үүлдер кылдынганы болуп турар.

Борта үндезилээш, партком тудуг ажылынга удуртулганы үндезини-биле эде тургузары эргежок негеттинип турар.

Т. ТАЛГАНЧИК.

Ак-Довуракта № 1 чурттарга участогунда Анатолий Гавриленков дашчы болуп ажылдап турар. Оон даш, хана салып келири дүрген болгаш ылавылалдыг. Ынчангаш бригадир П. Шараников аңаа идегээр болгаш кандыг-даа берге ажылды хүлээдирге, ол алдарлыы-биле күүседир.

Чурукта: дашчы А. Гавриленков.

Фото В. Лутковтуу.

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ ШЫҢГЫЫ ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

„ПРАВДАНЫҢ" МУРНУКУ ЧҮҮЛУ

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарның, совхозтарның, өөредилге черлериниң болгаш албан черлериниң партия коллективтери СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле детківишаан, боттарының организацияларынга ол шиитпирлерни күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни планнап турар.

Пленумнуң доктаалында чугаалап турары: «Идеологтуг ажылды үндезини-биле экижидер төлөөде кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинин, кадрларының идейлиг дадыгыышкынының айтыыгылары-биле партияның бүгү органнары адаандан үстүнге чедир хүн бүрүде ажылдаан турары негеттинер. СЭКП-ниң Программазын болгаш Уставын амыдыралга боттандырар дээш, кижилерниң коммунистиг кижизидилгези дээш, моральдыг дүүмнерниң принциптерин боттандырар, совет кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидер дээш партия эге организацияларының ролүн болгаш харыысалгазын бедидеринче онза кичээнгейни Пленум угландырып тур».

Партия эге организациязы—коммунистерге кижизидилгениң школазы. Аңаа коммунист партияның идейлиг, медерелдиг, идепкейлиг дайынчызы болуп хевирлеттинер. Массабиле сырый харылзаалыг ажылдап турган, эге организациялар кижилерге, оларның күш-ажылынга база амыдыралынга, оларның өөн-сагыжынга база үзел-бодалдарынга хүн бүрүде дорт салдарны чедирип турарлар. Партия эге организацияларының организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазындан бистиң ажыл-херээвистиң чедиишкини улуг хамаарылгалыг болур.

ТК-ның Пленумунуң түңнелдерин болгаш идеологтуг ажылды күштелдирер талазы-биле боттарының сорулгаларын чугаалажып тура, коммунистер кижи бүрүзүнге четкен турарынче, кижизидилгениң бүгү чепсектерин кижилерниң идейлиг өзүлдезинче, оларның коммунистиг медерелин болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүреринче кол кичээнгейни салып турарлар.

Бо чылдың август 3-теги «Правдада» Ленинградтың «Орус дизель» заводунга болган партия хуралының дугайын чугаалап турар. Коммунистер кижизидилге ажылының сорулгаларын СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң негелделеринге дүүштүр чорударын бүгү талалыг чугаалажып көргеннер. Ол парторганизацияның ажыл-чорудулгазында көскү түве чүү? Совет патриотизмге социалистиг Төрээн чуртка, улуг Коммунистиг партияга, ниитилелге ажыктыг күш-ажылды ханы хүндүлээринге кижизидилгени коллективке бүгү организакчы болгаш политиктиг ажылдың үндезини кылдыр турган.

«Орус дизельдің» коммунистери күш-ажылчы кижизидилгеге хөй-хөй өске бүдүрүлгелерде дег, эки үлегер-чижектің күчүлүг күжүн ажыглап, массаны коммунистиг күш-ажылдың эң эки үлегер-чижектеринге өөредир—ол ленинчи чагыны амыдыралга шудургу боттандырып турарлар. Мурнакчы дуржулганың орук айтыкчыларын цех болгаш бригада бүрүзүнге ёзулуг чыып, орук айтып турзун дээш, күш-ажылдың дешилгелиг аргаларының база мергежилдериниң дугайын ажылчыннар чүгле сураан дыңнап орбазыннар, а харын ол дешилгелиг аргаларны база мергежилдерни херек кырында ёзулуг өөренип, ажыглаан турарынче коммунистер сагыш салып турарлар. Коммунизмниң ёзулуг оттары—коммунистиг күш-ажыл коллективтериниң дуржулгазын нептередири кижизидилге талазы-биле чугула ужурдузалыг.

Идеологтуг ажылды дайынчы ёзубиле, сеткил-сагыштың чүткүл-биле ёзулуг организакчы эгелекчилер чорудар болза, ол ажыл ам эки үреттүннелдерни эккээр. Ол ажыл эрегелээр, ёзу барымдаалаар, каас-коргаргак чорук-биле дүүшпес. Оша электри механиктиг заводта бүдүрүлгениң эвээш эвес тывынгыр, мурнакчы чаартыкчылары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары бар. Оларның кайгамчыктыг үлегери идей-кижизидилгелиг ажылды калбартырынга, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинче бүгү коллективти хаара тударынга заводтуң партия, профөвилел организацияларынга дузалап турган. Ынчаарга бүдүрүлгениң удуртукчулары түү кылганнарын? Ажылчыннар-биле сүмелешпейн чыткаш-ла, олар бүү-хаа хүлээлгелер чогаатказ, оон бүгү завод коммунистиг ажыл-иш дээш чарышче киришкен деп рапорттаанар. Бюрократчы шак ындыг бижиктен чүүдаа бүтпээн болбайн аан. Бүгү коллектив коммунистиг күш-ажыл дээш чарышка сазын кырында киржип турар, а херек кырында күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар, ажыл шагы үзер, ажылга үрей кылыр чоруктар эвээш эвес.

Коммунистер ындыг фактылар-биле эптежип шыдавастар. Ындыг хоозун «хөлзээр чорук» бүрүзүн, белени-биле алдар чедип алыксаар кижи бүрүзүн илередип сойгалаар херек. Партия организацияларының хүлээлгези болза кижизидилге ажылынга ёзу барымдаалаар чоруктуң бүгүле илерээшкиннери-биле шиитпирлиг демисежири болур. Ол демиселге удуртукчу ажылдакчыларны, мергежилдиг тускай эртемниглерни, албан-хаакчыларны, бүдүрүлгениң мурнакчыларын хаара тудар херек. Ажыл-агый сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге эң идегелдиг болгаш шын орук—кижилерниң кижизидилгезин болур-чогууру-биле тургузары, кижилер-биле дириг харылзаалыг болуру, оларның дугайында сагыш салыры чугула дээрзин политиктиг ажылды массалыы-биле чорударындан ам-даа оспаксыраар удуртукчулар билген турар ужурлуг.

Совет кижиниң чогаадыкчы идепкейиниң үнер дөзү—оон коммунистиг медерелдин, идейлиг бүзүрелдин болур. Марксисчи-ленинчи теорияны ханызы-биле өөрениринче коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң сонуургалдыг болурун чедип алыры, чаа ниитилелдин идея талазы-биле быжыг тургузукчуларын, совет Төрээн чурттуң чалбыыштыг патриоттарын кижизидери эргежок чугула.

Чамдык коллективтерде арагалаар база хулиганнаар, социалистиг өөрүү хөренги самчыгдаксаар ындыг бужар чоруктар ам-даа узуткаттынмаан. Ылаңгыя ол дугайын Азербайджанның КП ТК-ның пленумунга чугаалажып көрген. Агдаш, Астрахан-Базар, Закаталь болгаш республиканың өске-даа районнарында кала-даа ажылдавайн, колхозчуларның өстүрүп, бүдүрүп казны продуктуларны садып алгаш, ону дедир садыглап, кончаачы чорукту кылып турар чаагаалар ам-даа бар. Ол чижектиг элээн каш фактыларны «Партия-күрүне контролунуң хуудузунда» шарлап турар. Мындыг түүл черле алдептиг: ниитилелге удур ол чоруктарның дугайын коммунистер, партия эге организациялары кончуг эки бидир хирезинде, харын ол чоруктарны болдурбас дээш шиитпирлиг хемчеглерни чоруптайн турарлар. Хөй-ниитиниң күжүн база совет хоойлуларның күжүн ажыглап тургаш, маңгыстарга, чалгаларга, ажыл шагы үзерлерге, ырбакчыларга, мөлчүкчүлерге, бюрократтарга удур камхайыра чок демиселди чорудар херек.

Кижи бодунуң эш-өөрүнүң, коммунистиниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң аразында чурттап, ажылдап чоруур болгай. Парторганизация болза, коллективтиң сеткилсагыжы, оон эргезинде кижилерге идейлиг салдар чедирер чепсектери эвээш эвес. Ол чепсектерни, кижизидилге ажылының аргаларын билдилиг ажыглап, кижи бүрүзүнге салдар чедирер херек. Ылаңгыя Москванын, Ленинградтың, Киевтиң болгаш өске-даа хоорайларның элээн хөй бүдүрүлгелериниң үлегери-биле кижилерни кижизидериниге кижизидилгениң бүгү хевирлерин калбаа-биле ажыглап, ылаңгыя аныяктарны бистиң мазадырлыг улузувустуң алдарлыг революстуг болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидер херек.

Совет кижилериниң чуртталгазынга күш-ажыл биле амыдырал чардынмас. Амыдыралга коммунистиг чижек-нормаларны быжыглаар болгаш хөгжүдер дээш, кижизидилге ажылын чүгле цехке, бригадага, фермага эвес, харын кижилериниң чурттап турар черлеринге чорудар дээш демиселди калбак фронт-биле чорудар—СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шак ындыг негелдезин херек кырынга партия организация бүрүзү боттандырар хүлээлгелиг.

Кижи бүрүзү-биле шудургу ажылдап, организакчы болгаш кижизидикчи ажыл-чорудулганы кызымак экижидип тургаш, партия эге организациялары хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң чогаадыкчы идепкейин улам өрү кедүрүп, ажыл-агый база культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкиннигг күүседирин хандырарлар. Партия организация бүрүзүнүң кичээнгейиниң төвүнге коммунистиг ниитилелдин тургузукчузу — кижи турар ужурлуг.

Республиканың янзы-бүрү булуңнарындан

★ ★

Республикада мал ажылының продуктуларының күрүнеге садып алыышкынының чоруп турары

(1963 чылдың август 1-де медээ- биле).

Районнар болгаш совхозтар	Сүт	Эзт	Дүк
Чөөн-Хемчик	63,9	28,6	62,5
Барыын-Хемчик	57,7	33,8	65,2
Улуг-Хем	51,2	30,8	66,2
Чөөн-Хемчик эргелелдің түңү	56,8	31,0	66,2
Каа-Хем	64,6	34,9	73,5
Таңды	61,2	40,5	69,8
Бии-Хем	52,1	42,7	87,4
Тожу	49,9	42,5	102,2
Таңды эргелелдің түңү	58,3	40,0	76,2
Өвүр	63,4	30,9	65,8
Тес-Хем	62,6	48,5	104,0
Тес-Хем эргелелдің түңү	62,9	43,6	91,9
СОВХОЗТАР:			
«Тес-Хем»	72,6	—	107,2
«Сүт-Хөл»	69,4	25,2	61,4
Дуржулга станциязы	69,3	31,5	65,6
«Тиилелге»	64,9	23,9	65,1
«Чыраа-Бажы»	60,9	25,2	60,6
«Найырал»	60,3	24,8	68,8
«Барлык»	60,1	25,4	58,4
«Улуг-Хая»	58,3	26,5	65,4
«Элегес»	58,0	42,2	85,0
«Межегей»	54,8	25,2	52,0
«Шекпээр»	50,9	26,2	54,0
«ҮТКА 25 чылы»	48,8	23,6	66,0
«Көк-Тей»	44,0	32,3	
«Өөк»	43,1	33,3	79,8
«Тээли»	42,6	28,6	66,1

Чылдың ийиги чартыының бир айы база төнүп калды. Чыл төнчүзүнге чедир ам 5-ле ай арткан. Ынчаарга республиканың районнары болгаш совхозтары күрүнеге сүт, эзт, дүк садар талазы-биле планны канчаар күүседип турарын үстүнде медээ көргүзүп турар.

Күрүнеге сүт садар талазы-биле Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Өвүр, Тес-Хем районнар өске районнарны мурнап турар. Колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелдериниң аразында бо талазыбиле чарыштың бирги черинде Тес-Хемниң бүдүрүлге эргелели чоруп турар.

Июльдуң 20-ден августуң 1-ге чедир күрүнеге сүт садарының он хонук графигин Өвүр район 363,2 хүү, Тес-Хем район 278,3 хүү, Тожу — 232,5 хүү күүсеткилээш, темпини дүргедеткеннер. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнар он хонуктуң графиктиг планын база-ла ажыр күүсеткилээн.

Күрүнеге сүт садарының планын күүседирин хожудадып турар ажыл-агыйларны база-ла айытса чогуур. Чеди айлар иштинде сүт садарының чыл планын «Тээли» совхоз чүгле 42,6 хүү, «Өөк»— 43,1-ле, «Көк-Тей» 44-ле хүү күүсеткилээн. Сөөлгү он хонуктуң графигин «Тээли», «Шекпээр», «Найырал», «ҮТКА 25 чылы», «Тиилелге» совхозтар болгаш Улуг-Хем, Бии-Хем районнар ыракта чедир күүсетпээннер.

Эзт садып алыышкынын көрээлиннер. Бо талазы-биле Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Тес-Хем районнар, «Элегес», «Өөк» совхозтар болгаш дуржулга станциязы дээре түңнелдерлиг болгулаан. Сөөлгү он хонукта күрүнеге эзт садарының графигин Бии-Хем район 152,5 хүү, Тожу район 510, Тес-Хем район 198,1 хүү күүсеткилээн. Тес-Хемниң колхоз-совхоз өскүрүлге эргелели он хонук графигин 157,2 хүү күүсеткен.

Бир эвес шупту районнар болгаш ажыл-агыйлар күрүнеге эзт садарын шак ынчаар дүрген темпилиг чоруткан болза, эргелелдериниң болгаш республиканың ниити түңнели бедик болур ийик. «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», «ҮТКА 25 чылы», «Улуг-Хая», «Тиилелге» совхозтар он хонук графигин үскен болгаш чаңгыс-даа килограмм эзт сатпаанар.

Күрүнеге дүк садарының чыл планын 102,2 хүү күүсеткен Тожу, 104 хүү күүсеткен Тес-Хем районнар, 107,2 хүү күүсеткен «Тес-Хем» совхоз бо талазы-биле чарыштың тиилекчилери боон, пландан ажыр дүк садарын үргүлчүлевишаанар. Оон ынай Чөөн-Хемчик, Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның, «Элегес» совхозтуң күрүнеге дүктү сатканының хуузу бедик боон турар.

Ынчалза-даа дүктүң хөй хемчээн чылдың бирги чартыы берген турар болгай. Бо талазы-биле «Шекпээр», «Барлык», «Межегей» совхозтарның, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Өвүр районнарның чыл планынга удур түңнели чавыс боон турар.

Экспедицияда киржип турар

Амгы Красноярск гидрозлектростанциязының суг долдуруушкунунуң зоназында ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының эрте-бурунгу базырыктар шинчилээр бөлүү ажылдап турар. Бөлүктүң составында Ленинград университединиң археология факультединиң студентилери, ССРЭ-ниң уран чүүл Академиязының Ленинградта И. Репин аттыг институдунуң студентилери-чурукчулар болгаш Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг 8 чыл школазының өөреникчилери киржип турар. Бөлүктү төөгү эртемнериниң кандидады А. Д. Грач баштап турар.

Ак-Туруг 8 чыл школазының өөреникчилери бо экспедицияның составында янзы-бүрү ажылдарга киржип, базырыктарны канчаар казарын, ол үеде чурттап чораан улустарның амыдырал-чуртталгазының байдалын база хаяларда, кожээлерде чурумалдарны өөренип көрүп турарлар.

И. САМБУ.

План күүселдези дээш

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем райүлетпүр комбинады ай болгаш квартал планнарының күүседилгези дээш шыңгыы демиселди чорудуп эгелээн. Бо чылдың чеди айларының дургузунда продукция бүдүреринин талазы-биле планын 122 хүү кылдыр күүседип, түгле июль айда ол талазы-биле планын безин, четче эвес медээлерни ёзугаар алырга, 111 хүү чедир күүседип шыдаткан болуп турар. Ол дугайын биске райүлетпүр комбинадының директору А. Г. Пересторонин дамчыткан.

— План күүселдезинин талазыбиле чедиишкинивис турза-даа четпестеривис база-ла бар болуп турар. Продукция бүдүреринин планныг онаалгаларын күүсетсивиссе-даа, бо өткен чеди айда бараанныг продукция талазы-биле планны күүседип шыдаваан бис. Оон кол-ла чыдагааны болза үлетпүр комбинадының дирекциязы болгаш бисте партия организациязы (секретары эш А. Д. Есипов) бүгү кижилерни план күүседилгезинче болур-чогууру-биле организастап шыдаваныывыстың херечизи-дир. Ам бо хүннерде ол бүгү четпестерни дарыы эдип алырының хемчеглерин ап чоруда берген бис—деп, Александр Георгиевич чугаалап турар.

Чаа өөредилге чылынга

ТУРАН. (Телефон-биле). Бо хоорайда бүдүрүлге-өөредилгелиг 11 чыл школазының директорунуң хүлээлгезин күүседип турар З. Г. Катковаными бистиң редакцияга дыңнатканын ёзугаар алырга, школаның чайгы септелгези бүрүн доозулган. Бо чылын школаның класстарлыг 4 бажыңын, бир интернатты, өөредилге мастерскаязын, автомашина гаражын болгаш өөредилге кабинеттерин долу септелгеге киирген. Анза чугайлаар, малгаштаар, печкалар салыр, будуур чергелиг хөй ажылдарны кылчып, ук школаның боттарының 8—9-ку классчы оолдар, кыстары практика эрттирип, ажылдап чайлааннар.

Ам бо хүннерде септелге талазыбиле чедир кылдынмаан ажыл чок, чүгле дериглер чедир алдынмаан болуп турар. Өөредилге херекселдери болгаш дериглери садып алыр кылдыр 3 муң рубльди школа алаа-даа, оон-биле бо хүннерге чедир чүгле шкафтардан өске чүү-даа садып алыр арга чок болган. Кызылдың өөредилге херекселдери садар магазининде ук школаның хереглээни дериг-херекселдер амдыызында чок болуп турар.

Школаның келир кызын одаар ыяжын болгаш хөмүрүн бүрүн эки-ээн дүжүртүп алган. Ниитизи-биле школа чанында 700 кубометр оттулар ыыш болгаш 200 тонна ажыг хөмүр даш чедиртинген.

А Ж Ы Л - И Ш Ч И

Юля Михайловна Бабушкина сөөлгү 17 чылдарда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырынга хлеб быжырып ажылдап келген. Кызымаккай ажыл-ишчиниң холун дамчыштыр хүн-бүрүде 1100 кг эки шынарлыг хлеб чурттакчылыг суурга болгаш ферма, бригадаларже тарап турар. Эш Бабушкинаның хлеб быжырарының шынары кончуг эки, ынчангаш чемненикчилер үргүлчү мактап турар.

М. ЛАМА.

Тараа хүлээп алырынга белен силер бе?

Бүгү тала-биле белен

ТУРАН. (Телефон-биле). Чеди чылдың бешки чылының дүжүдүн ажаап алыр өй улам-на чоокшулап, аңаа хамаарылгалыг ажыл-агый бүрүзүн, кижилер бүрүзүн далаштырып келген. Тараның чаа дүжүдүн хүлээп алырынга белен бе, бо чылын тараа хүлээп алыр пунктуда кандыг чаартылга ар болганыл? деп айтырыгны Туран хоорайның тараа хүлээп алыр пунктузунуң директору Николай Филиппович Пичугинге бистиң корреспондентивис салган.

— Бир дугаарында, чаа тарааны хүлээп ап эгелээринге шуут белен бис деп, чоргаарал-биле харыылаар ужурлуг мен. Бистиң пунктунуң ажылчыннары, механизаторлары болгаш түскай мергежилдиг кижилериниң бир демниг ажыл-ижиниң ачызында бүгү-ле кылдынза чогуур ажылдарның кол ооргазы доозулган, ам үеде арткан каш үүрмек ажылдарны кылып доозар чеде берген бис.

Бо чылын бистиң тараа хүлээп алыр пунктувус эргеги чылда турганындан улам-на чаартынган, харын-даа энир чылын чамдык, механизастаттынган адырлар турза-даа, бо чылдыынга ону канчап-даа дөмейлеп болбас. Тараа үүдүрген автомашинаның кырындан тарааны саадал чокка дүжүрүп алыры; ону дензи дамчыштыр эрттирери; оон тараа кургадыр машиналарже дамчыдары болгаш складтарга чедиреринге дээр бүрүн механизастаттынган. Ол-ла бүгү дериглерни чаңгыстан адаарга; бирээде, сепоратор дээр тараа арыглаар машина белен, ону чүгле чаңгыс кижи башкарып турар; эрткен чылын автомашинадан тараа дүжүрерде автокөдүртүкчүге эптиг кылдыр машинаны ыяавыла дедир көрүндүр ээп келир ужурга таваржып турган болза, ону бо чылын эде эптээнинин ачызында, ам машина херимче кирип келген аайы-биле ону автокөдүртүкчү кайы бир ийинче ийлендиргеш, азы соондан төктүр кылдыр мурнундан көдүртүптер кылдыр таарыштыр кылып каан; ийи улуг чаа транспортёрну тургускан; мурнунда-ла бар турган механиктиг кургадыкчы машинаның кырынга (ону септеп каан) база бир чаа тараа кургадыр «СЗС-8» деп маркалыг машина немешкен, ону бо айның 15-ке чедир бүрүн белен кылдыр эптеп тургузупкан турар.

Техника-биле тулдур чепсегленип алган-даа коллектив болза, оон күш-ажылчы чедиишкини чүгле кижилерден, ону башкарып кадагалаан кадрлардан хамааржыр болгай. Ынчангаш бо коллективтиң эң үнелиг түүлдери—оон ажыл-ишчи кижилери, күш-ажылга шылгараан мурнакчылары болуп турар. Кажан оларның чегчелээшкини ында кандыг байдалдал? деп айтырыгны салырга, Николай Филиппович күзелдии-биле мынчаар харылаан:

— Эки кижилер-биле бистиң коллектив байлак. Бо чылдың дүжүдүнүң тараазын хүлээп алырынга сезонда үш ээлчег-биле ажылдаар кижи күжү бисте четчелеттинген. Оларның дузазы-биле тараа хүлээп алыр пункт дүн-хүн чокка, туруушкун болгаш саадал чокка ажылдап шыдаар долу аргалыг болу берген.

Механизаторлардан септелге болгаш белеткел ажылдарының үезинде Батеев, Васильев, Бышкин олар, херээжен ажылдакчылардан—Шишканова, Мельникова, Кучерова болгаш бызаңчылардан Плотников ышкаш кызымак ажыл-ишчилер өске эш-өөрүнден үлегерлиг ажылдап, мурнакчыларның өдуруунда үнгеннер.

Тураның тараа хүлээп алыр пунктузу оттулар түүл болгаш электроэнергия талазы-биле база-ла белен кылдыр хандыртының ап шыдаан. Ам бо хүннерде чамдык тараа складтарын чугайлап болгаш малгаштап доокан, чамдыктарының харын-даа шалаларын безин чүп каан. Ынчангаш бо тараа хүлээп алыр черниң ажылдакчылары чаа тарааны хүлээп алырынга бүрүн беленин улуг өөрүшкү-биле демдеглеп турары чөп.

С. НАМЧАН.

Келир чылдың дүжүдүнге

Улуг-Хем районда «Чодураа» колхозтуң механизаторлары келир чылдың дүжүдүнге белеткелди хынамчалыг чорудуп турар. Хендергениң Мөгай, Узун-Хову шөлдеринде кур черлерни шингээдип алырынга 10 трактор агрегаттары ажылдап эгелээн.

Эзлчегде 4 гектарны аңдарар норманы эш Давазакай 4,3 гектар, эш Маады 4,5 гектар кылдыр күүседип турар. Ажыл-ишке үлегерлиг ол ышкаш механизаторларны хөйнү илередип болур. Механизаторларның ажылынга дузалаштышаан, өөредилгени практика-биле холбаштырып турар школачылар ол бригадада база бар.

Чуртка тараа бүдүрерин улам көвүдедири дээш бригаданың чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдааны-биле, олар кыска үениң иштинде 600 гектар кур черлерни аңдарып белеткээн. Ажылдың фронтузу калбарып, шынары улам экижип турар.

Мооң-биле кады чамдык четпестерни база айтыр херек. Ол бригада колхоз төвүнден 120 километр ырак черде болганда колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы олче сагыш салыры күзенчиг. Чижээ, кижилер ортузунга тайылбыр ажылын чорудар, номчулга, беседаны калбартыр; ниити чемненилгени организастаар, үреднишкиннерни дүрген чайладырынга септелгени хандырар, оон-даа өске.

С. НАМЧАН.

Француз далайжыларнын ажыл соксадыышкыны

ПАРИЖ. СЭТА-нын корреспондентизи Л. Бобровтун дамчыдып турары болза: Парижтин радиозунун билингени-биле алырга, садыг флодунун судноларынын далайжыларынын болгаш механиктериниң ажыл соксадыышкыны «социал талазы-биле боттуг түүлдүн кол болуушкуну», хүннүн кол болуушкуну апарган. Ажыл төлевирин көвүдедирин болгаш судноларда күш-ажылдын байдалдарын экижидерин судно әзелериниң негеп турар француз далайжыларнын ажыл соксадыышкынныг демисели 12 хүнде үргүлчүлеп турар.

Баштайгы он хүннерде ажыл соксадыышкыны-биле 180-ден әвәәш әвес суднолар хаара туттунган: сес мүн далайжылар далайже ажылдап киреринден ойталаан. Порттарда ажылдап турар ийи мүн далайжылары болгаш суднолар механиктерин оларга база немәәр херек. Ынчангаш хүн бүрүде өртәәлдерге улам хөй санныг корабльдер ажыл чок куруг туруп турар. Марсельдин, Ниццаның болгаш өске-да мурнуу порттарның далай вокзалдарында 18 мүн пассажирлер мөөңнелген турган. 1.300 пассажирлер сөөртүп чоруур «Франс» деп океан лайнери Гаврск портта бүдүн хүннерде туруп турар.

Буржуаз парлалга болгаш радио ол бүгү хүннерде ажыл соксаткан далайжыларга удур шуугаазыннарны үндүрүп, шөләәлеп чоруур пассажирлерге «таарымча чок» түүлдерни чедирип турар деп оларны буруудадып турар.

Француз садыг судноларының матростары аар-берге байдалдарга ажылдаар ужурга таваржып турар, ол байдалдар база-ла улам дорайтап бар чыдар. А оларның иштинден дыка хөй кижилер айда үүгле 460 франкты ажылдап ап турар.

Амгы ажыл соксадыышкынын әгеләәш далайжылар болгаш суднолар механиктери ажыл төлевирин ниитизи-биле 8 хуу көвүдедирин негәән. Ынчаарга суднолар әзери үүгле 5 хуу немелдени бәәринге чөпшәәрежип турар.

Ажыл соксаткан далайжылар, суднолар механиктери болгаш порт ажылчыннары август 3-те хүннүн ийиги чартыында ажылын катап әгеләәрин шиитпирләән. Далайжыларның чөптүг негелделерин хандырар күзел чок суднолар әзериниң болгаш әрге-чагыргаларның үүлгединиң уламындан качыгдап турар хөй мүн пассажирлернин берге байдалын ажылды катап әгеләәр дугайын шиитпирләәрде олар база барымдаалап көрген. Ынчалза-даа судноларга ажылдап кирбишаан, далайжылар болза бир әвес август 6-ның кежәәзинге чедир оларның негелдезин хандырбас болза, 48 шакта ажыл соксадыышкынын база катап чаалаарын баш удур сагындырганнар.

НЬЮ-ИОРКТА ЧЫСКААЛГАННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бруклинде әмнелге тудуунче әртирбейн дүй турушкан әллән каш чыскаалганнарны Нью-Йорк полициязы база катап тудуп хоругдаан. Туттурганнарның аразында Джеймс Пик — «Хосталганың чоруушкуунун» шимчәәшкининиң әгелекчилериниң бирәәзи. Ол чоруушкуннарның киржикчилери автостанцияларга, кафетерияларга болгаш ресторанларга баргаш, аймак-сөөк ылгаар чоруккa удур дидимибиле чүве чугаалавышаан, ийи чыл мурнунда Мурнуу Штаттарны бир кылдыр кезәән.

Амгы үеде «Хосталганың чоруушкунунун» хөй-хөй киржикчилери аймак-сөөк ылгаар чоруктун янзы-бүрү хевирлеринге удурланган чыскаалдарда идепкейлиг киржип турар. Дж. Пик аймак-сөөктүн деп әргелиг болур чоруунун конгрезиниң удуртулгазының составында кирип турар.

Куинсте чурттарда бажыңнарының тудуунга, губернатор Рокфелерниң болгаш Нью-Йорктун даргазы Вагнерниң албан черлеринге ажылга хөлезилеп алырда аймак-сөөк ылгаар практикага удур чыскаалдар мурнуку хевәәр үргүлчүлеп турар.

Нгодиньдьемчилерниң чидирии көвүдеп турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Тодаргай чыруттынган медәәлерни барымдаалаш Франс Пресс агентилелдиң Сайгондан дыңнадып турары болза, июль 24-тен 31-ге чедир үенин дургузунда нгодиньдьемчи шериглер национал-хосталга күштеринге удур тулчуушкуннарга 600 хире кижизин өлүртүп, балыгладып, туттуруп база ис чок чидирип когараан.

Бо чылдың әгезинден бәәр чазак шериглериниң чидирии хүн бүрүде ортумаа-биле 200 кижи болуп турарын база үстүнде көргүскен чурагайлар национал-хосталга күштериниң өзүп турар идепкейжизин илередип турар дәәрзин Франс Пресс агентилел айыткан.

АКШ-та удурланыышкынның чыскаалдары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөк-язы ылгаар чоруккa удурланыышкынын чаа-чаа чыскаалдары АКШ-тың әллән хөй хоорайларында болуп әрткен. Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ажылга киирерде негрлерни ылгай көөр чоруккa удурланган 100 ажыг чыскаалчыларны Нью-Йоркка тудуп хоругдаан. Бостонга болган чыскаалдың киржикчилери школаларга ургларның кады өөренир дугайында айтырыгны шиитпирләәрин негәән.

ЧЕР ШИМЧӘӘШКИНИНИҢ УРЖУКТАРЫН УЗУТКААР

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияның коммунистер Эвилелиниң ТК-зының күүскомунун калбак хуралы чоокта чаа болуп әрткен. Скопльде чер шимчәәшкининиң аар уржуктарын узуткаар талазы-биле хемчегларни ол хуралга чугаалажып көрген. Хүләәп алдынган шиитпирде күүскомунун демдеглеп турары болза, Скопльде чер шимчәәшкининден качыгдаан чонга бүгү таланын дузаламчызын көргүзеринге беленин, онда әп-сеткил каттыштырылгазын Югославияның улустары көргүскен.

Югославияның улус армиязының кезектериниң, чаагаар болган халаптарга удур демиселдиң талазы-биле штабтарның, Югославияның болгаш лаштыкы чурттарның медицина болгаш өске-даа техниктиг командаларының, Скопльдин чурттакчыларының әрес-маадырлыг ажылын күүском онзалап демдегләән. Югославияның улузу-биле өске-даа чурттарның улустарының болгаш чазактарының калбак әп-сеткил каттыштырылгазын база демдегләән.

Чер шимчәәшкининиң уржуктарын дүрген узуткаар, Македонияның наңысылалы—Скопльде амыдыралды чогумчудар болгаш хоорайны катап тургузарынга дузалап турар тодаргай хемчегларни шиитпирде айыткан.

Чоокта чаа Москвага делегейниң кинофестивалы болуп әрткен болгай.

ЧУРУКТА: ол фестивальды Кремльдиң Сьездилер ордузунга ажыдып турган үезинде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Борис ЕГОРОВ

ӨРҮ, КУДУ

(РАССКАЗ)

...Ала-оолга мындыг таварылга болган. Ону дыка бедик депшитпәәндаа. Ынчалза-даа... ол клуб әргелекчизи турган, культура килдизинин әргелекчизи болу берген.

Үстүкү черже кыйгырты бергеш, оон-биле каш кижи чугаалашкан.

Баштай әш Тавангай чугаалашкаш, әш Дискекпенге чедирген. Оон соонда Холдугбан-биле чугаалашкан. Холдугбан оон анкедин кичәәнгейлиг номчуп, амыдырал чуртталга болгаш агаар бойдус байдалынын дугайын чугаалашкаш, адак соонда мынча дитен:

— Ынчаарга мындыг-дыр, бис силерни депшидер-дир бис.

Ол чугаа әш Хаваковтун кабинединге болган.

Хаваков анкетти-даа номчуваан. Холдугбанның кыска тайылбырындаа четчир. Ала-оол-биле чугаалажыр-даа чай чок: телефон-биле олбо чугаалашкан.

Телефоннашкан соонда Хаваков дужулге сандайындан туруп келгеш, Ала-оолдун холун туткан. Ол дәәрге айтырыг шиитпирлеттингени ол.

Хаваковтун кабинединден Холдугбан-биле кады Ала-оол үнүпкен. Коридорга үнүп келгеш, Холдугбан чиигей берген чүве дег чугаалаан:

— Ча, ол-ла болгай, шуут таарышкан. Ажылдаар-дыр силер. Хамыктын мурнунда-ла — шыырак кадрлардан шилип алынар. Культура килдизинде ажылдаар кижизи чок алban-дужаалдар хөй болгай.

Ынды albан-дужаалдар шынап-ла хөй болган: мурнуку әргелекчибиле кады киллистен хөй ажылдакчылар ажылдан үндүргөн. Олар ёзулуг-ла хөй кижилер болганы билдинген. Оларга кижилерниң билиг мергежили, мөзү-шынары хамаанчок, а үүгле үстүкү черлерже телефоннаары чугула турган. Олар мынча деп телефоннажыр-даа турган:

— Мария Ивановнаны инструкторга киирип ап көрүнер. Эки кижи, Иван Ивановичиниң кадайы-ла болгай.

Иван Иванович ажылдан дужуткен, оон ады ам хүндүлүг әвес апарган, Хаваков фамилиялыг Николай Николаевич чедип келген.

— Бистин культура килдизи удаан-дыр, ону оттур силгиир херек — деп, Хаваков чугаалаан.

Силгиишкин-даа болган. Түннелинде Ала-оол әргелекчи апарган.

Баштайгы хүннеринде ол бодунун чаа кабинединге дан бажындан кежәә орайга чедир олуруп алгаш, канчап-ла кадрлар шилип алырыл — деп, тапкылап, боданып келген.

Ынчалза-даа аная үр-даа болаар чай бербәәнир.

Хаваков телефоннаан:

— Килдизиниң болунга әш Холдугбанны киирип ал. Эки кижи, әш Холдугбанның кадайы-ла болгай. Бажың ажылы кылып келген кижи, ам хөй-ниити ажылы хайныктырарын күзеп турар-дыр. Культура килдизинде ажылдаар кижизи чок алban-дужаалдар хөй болгай.

Ынды albан-дужаалдар шынап-ла хөй болган: мурнуку әргелекчибиле кады киллистен хөй ажылдакчылар ажылдан үндүргөн. Олар ёзулуг-ла хөй кижилер болганы билдинген. Оларга кижилерниң билиг мергежили, мөзү-шынары хамаанчок, а үүгле үстүкү черлерже телефоннаары чугула турган. Олар мынча деп телефоннажыр-даа турган:

— Мария Ивановнаны инструкторга киирип ап көрүнер. Эки кижи, Иван Ивановичиниң кадайы-ла болгай.

Иван Иванович ажылдан дужуткен, оон ады ам хүндүлүг әвес апарган, Хаваков фамилиялыг Николай Николаевич чедип келген.

— Бистин культура килдизи удаан-дыр, ону оттур силгиир херек — деп, Хаваков чугаалаан.

Силгиишкин-даа болган. Түннелинде Ала-оол әргелекчи апарган.

Баштайгы хүннеринде ол бодунун чаа кабинединге дан бажындан кежәә орайга чедир олуруп алгаш, канчап-ла кадрлар шилип алырыл — деп, тапкылап, боданып келген.

Ынчалза-даа аная үр-даа болаар чай бербәәнир.

Хаваков телефоннаан:

— Ала-оол дыннап тур сен бе? Холдугбан кадайынга ийи-ле неделя шөләәдеп берип көрем. Ашаан ажаар апарган кижи-дир.

— Ала-оол сен бе? Холдугбавдыр мен. Дискекпенаны он-на хонукта ажылдан шөләәлеп көрем. Оон ашаа командировка чоруур. Кадайын кады ап чоруксап турар-дыр.

А Тавангайның кенинин айтырыы улам-на нарын болу берген. Ону хары угда каш ай дургузунда шөләәледир апарган, чүге дизе саатталганының шөләәзин алыр үйү келген.

Ала-оол улуг тынгаш, дужаалдарны бижип-ле турган. Кым ажылдаарыл ам? Аная мындыг оожургадыкчы бодал кирип келген: бүгү ажылдакчылар шөләәлеп, гулятаваан-даа болза, оларда ажык чүү боор, а үүгле ажылдакчылар дапзызын дуглап турар кижилер-ле болгай. Ажылдаза-даа, ажылдаваадаа дөмей-ле.

Холдугбана шынап-ла культураже чүткүлүг: дангаар-ла баш дүгү кылдырар, дыргак будудар, арын чараштаар черлерже баары-биле оозаланчак. Дискекпена номга ынакшылдыын шак бүрүзүнде көргүзүп, дангаар-ла әдик-хеп хевири чураан, тайылбырлаан журналдар ажып, сонуургап турар.

А Тавангайна әртемге ынакшый берген. Черле ниити әртемге әвес, а медицинага.

— Тавагайна бөгүн кайдал? Дүштеки чем шагы чоокшулаан, а ол ам-даа чок.

— Эмчиде барган. Бир чаа әмчи келген деп дыннаан. Оон-биле сумележиксәәри аажок кижи-дир ийин — деп, харылаан.

— Бо-ла ажылдакчыларны аа! — дәәш, әргелекчи улуг тынган.

А оон ынай ол улуг тынарынаан харыксыраан. Ажылдакчыларның чурумун тудуп, «харыысалгалыг ажылдакчылар, кандыг-бир черде әвес, а культура килдизинде ажылдап турар улус-тур силер» деп әргелекчи тайылбырлап чугаалаваан берген.

Ындыг чугаа кылырына колхоотан келген чагаа чылдагаан болган.

Колхоотун аныяк агроному ол чагаада мынча деп бижәән:

«Эргим әш Ала-оол! Силерниң килдисче мен чагаа чоруткаш, уран чурулга пропагандазының дугайында бодалдарымны илереткен мен. Чүү болганыл? Әш Тавангайна ат салган харыыны номчааш, өскәәр чагаа бижәән-дир мен деп билдим. Росинант үези деп бижәән болгу. Росинант үези деп чүве чок-ла болгай. Уран чурулгага ренессанстың үези турган. А росинант дәәрге Дон-Кихоттун мунар аъды-дыр...»

Әргелекчи әлдепсинип, кадыргай берген. Тавангайнаны ол кыйгыртып алгаш, аът биле үенин аразында ылгалының дугайын анаа дыкала үр тайылбырлаан. Арнынга чугаалаарга әпчок сөстерни-даа, кушажылдын сагылга-чурумунун дугайын-даа чугаалаарындан ол чалданмаан.

Тавангайна-биле оон чугаалашкан чоруу килдистин өске ажылдакчыларының сеткил хөөнүн дыка-ла баксыраткан. Оон соонда Ала-оолдун хөөнүн база дорайтаткан. Чүге?

Культура килдизинин әргелекчизи Ала-оолду әш Хаваков бодунга кыйгыртып келгеш:

— Силернин килдизинер багай ажылдап турар-дыр. Хөделбейн турар-дыр силер, билип ап көрүнер. Биригәәр чугаалаарга удуп турардыр силер.

— Мен дәәрге... бис дәәрге...— дәәш Ала-оол шынзыктырарын ораладажырга-даа, Хаваков ону дыннаардаа хөөнү чок.

— Силер коллектив-биле бешин әптиг бооп ап шыдаваан-дыр силер. Ажылдакчыларынар силерге таарымайын турар. Кижилер-биле ажылдап билбес-тир силер...

...Ала-оол чаңгыс хүн өскен: клуб әргелекчизи турган, культура килдизинин әргелекчизи апарган. Кудурттан өрулеп үнген.

Әш Хаваков-биле чугаалашкан соонда Ала-оол өрулеп үнген ийи-биле дедир куду балыпкан: үслүндей — куду. Клуб әргелекчизинге кижи хүләәп албайн турганы-ла Ала-оолга әки болган.

Очулдурган **Б. ХӨВЕҢМЕЙ.**

Республикага АГААР-БОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн республикага булутап, аязып каап турар хүн болур, кыска чаашкыннар чаар. Хүндүс диңмираәшкин болур. Хат ой-тавында, сонгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарының температуразы: республикага — 22—27, а Кызылга — 23—25 градус чылыг.

Редактор **Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.**

Аргалары чаа, сорулгалары эрги

Колония чораан чурттарның хөй нуруузу хосталгалыг демиселдиң түннелинде политика талазы-биле хамаарышпас чоруккy чаалап алганнар. Ынчалза-даа империалистиг күрүнелер мурнунда бодунун колониязы кылдыр әжелеп чораан черлериниң байлактарын оорлап, төтчеглөөр база улустарын мөлчүүр күзелинден ам-даа ойталаар хөөнү чок болуп, колониалдыг тергиделдин үезинде боттарының әжелеп алган туружун ол хевәәр камгалап алырын оралдажып турарлар. Ол сорулгаларны боттандырарынга классиктиг колониализмниң аргалары ам ажык бербес апарган. Ынчангаш империалистер ам чаа хевирлиг түүлду ажыглап турар апарган, ынчалза-даа утказыбиле алыр болза колониализмниң чаа хевири деп ам адап турар, улустарны дарлаарының системазы ол бооп турар.

Практикага колониализмниң чаа хевириниң механизми канчаар хөделип турар дугайын империалистерниң Африкада чорудуп турар политиказы тодаргай көргүзүп турар. Колониализаторлар боттарының кол күженнишкиннерин хамаарышпас чурттарның национал тускай ботэргезин үрээринче угландырып турар. Оларның ажыглап турар түүлдери база аргалары дыка янзы-бүрү болуп турар. Ол дәәрге бирәәде, хамаарышпас чоруунун өртәә кылдыр политиктиг, экономиктиг база шериг талазы-биле дең әвес эргелиг дугуржулганы африканнарга албадаары болуп турар. Француз колонизаторлар Африкадан үнерде, Барының база Экваториалдыг Африканың чурттарыбиле «кады ажылдажылга» дугайында болгаш «камгалал» дугайында дугуржулгаларны чарган, ол дугуржулгалар шериг базаларын тургузар болгаш шериг тургузар эргени французтарга берип турар. Ындыг дугуржулгаларга мурнунда бодунун колониялары чораан чурттар-биле Англия база хол үжүү салганнар.

Англия агрессчи бөлүк НАТО-нун кежигүнү түүе болганда, африка чурттарында шериг базалары чаагаар-ла аныяк күрүнелерниң хамаарышпас чоруунга айыылды тургузуп турар. Б[illegible] хар[illegible]ааларның эң а[illegible]лдыг хевири болза колдуунда мурнунда Франциянын колониязы чораан чурттар-биле «Ниити рынок-тун» чарганы африка чурттарының ассоциациязы болуп турар. Ындыг ассоциацияның сорулгазы — африка чурттарын эргидеги метрополийлеринге аграр-чиг-эт бүдүрер чери кылдыр база оларның үлетпүр кылыгларын садып сайгарар рыногу кылдыр мөңгежидер, Африка чурттарны капиталистиг системаның аспаанга хевәәр артырары болуп турар. Ындыг политиканың хөй багай уржуктарының үүгле бирәәзин ап көрәәлиңер: бараанналрның деңзәәс эквивалентизи орнажырындан Африкага когарал болуп турар. Кошкак хөгжүлделиг бүгү чурттарның ындыг орнажылгадан когаралы чылда 15 миллиард доллар болгаш «Ниити рынок» биле ассоциацияның байдалында ол оон-даа дыка улгадып болур.

Ийиде, национал хамаарышпас чоруккy чок кылыр дәәш, империалистер чамдык чурттарга бодунун аайындан әртпес чалча чазактарны организастап турар болгаш ында администрация аппарадында бодунга шынчы кижилерни азы метрополи кижилерин олуртуп турарлар. Нигерияның хамаарышпас чоруун чаалаанының соонда, оон albан-хаакчы аппарадының колдуу англичаннар болу берген. Шак-ла ындыг байдал Францияның колонияларында база бар. Тускай дыңнадыгны ёзугаар алырга, Сенегалдың административтиг albан черлеринде беш мүн дашты кижилер кирген болуп турар. Бодунун даянып турар кадрларын колонизаторлар баш бурунгаар белеткеп алган турганнар. Чижээ, Францияның өөредилге черлерин дооскан 12 министрлер, бежен шаа профекторлар, дыка хөй элчиннер Африка чурттарында бар деп 1962 чылда французтар мактанып турганнар. Колониалисчи бо тактиканы «мага-бот башкарар дипломатия» башкарып, бодунун чонундан хоорулган, тус черниң удуртукчуларын ырак черден башкарарының аргазыбиле боттандырып турар дипломатия деп Гананың президентизи Нкрума ынчаар адаан.

Үште, Колонизмниң чаа хевириниң бир чугула чепсәә болза африка чурттарын үүрмектелдирип чарары болуп турар. Африканы кижилернин доктаап тургустунган төөгүнүн кызыгаарын болгаш экономиктиг сонуургалдарын барымдаалап көрбейн үүрмек кылдыр быдарадыр чорук болза аныяк күрүнелернин хөгжүлдезинге кедергей таарымча чок болуп, күрүнелер аразының үскүлежиишкиннериниң база маргылдаларының үнер чылдагааны болуп турар. Ол чорук арбитир бооп хөделир арганы колонизаторларга берип турар, хамаарышпас күрүнелернин иштики херәән олар ындыг янзы-биле холгаарлаар аргалыг болуп турар. Оон түннелинден болуп турар мындыг бир түүлду кичәәп көрзе чогуур: четчир хөренги чок, бичии күрүнеге күрүне аппарадын, шеригни, айыыл чок чорукту камгалаар күштү болгаш өскелерни-даа ажаап-дежәәринге дыка улуг когаралдыг болгаш берге болуп турар.

Эрге-чагырганы сандарадыр тодаргайлаарга, бүрүн әргелиг автономнуг районнарны тургузарының аргазы-биле төп чазактын туружун кошкадыр империалистиг политика аныяк күрүнелерге улуг когаралды база чедирип турар. Кенияга хамаарышпас эргени бәәринге чөпшәәрежириниң мурнунда колонизаторлар ону автономнуг чеди можуга үлегеннер, Нигерияны — автономнуг үш районга, Уганданы — 4 хаанчыгаштарлыг кылдыр чаргылаан болгаш өске-даа. Мооң чылдагаанындан болган чагырганың эмге-түк чок хөй чарыгдалдары, аажок хөй хөренгини сыырып турар, хөй-хөй чугула шиитпирлерни боттандырарын саададып турар. Чижээ, Нигерияны автономнуг районнарга үүрмектелдирип чарганына холбаштыр генерал губернаторну, үш губернаторну, премьерминистрни, үш область премьерлерин, 100 ажыг министрлерни, дыка хөй санныг парламент депутаттарын болгаш өскелерни-даа тургузарынга хөй хөренгини төлеп турар. Администрация аппарадынга Нигерияның чарыгдалы ол ышкаш аппаратка Англияның чарыгдалындан дөрт катап улуг болуп турар.

Ынчангаш, адак сөөлүнде, империалистерниң үрегдекчи ажылдарын — колониализмниң чаа хевириниң эң айыылдыг чепсәәниң дугайын база чугаалаза чогуур. Франция солун «Фигаронун» бижээни-биле алырга, «бодунун кандидатуразын колониалдыг эрги чурттарның салгакчызы кылдыр депшиткен» Каттышкан Штаттар бо угланыышкынга бодунун ажылын хайныышкынныг чорудуп турар. Олар бодунун талазынче национал буржуазияны, күрүне апарадының ажылдакчыларын, шеригни, полицияны, профэвилел ажылдакчыларының чамдыызын хандыдып алырын кызыдып турарлар. Оларның аргазы—садып, хөөлилөөр, күткүп мегелөөр, кыжаныр, политиктиг ажылдакчыларны өлүрери болуп турар. Оон тодаргай херечизи— Конгога АКШ-тың үүлгедиги болур. КНО-нун аппарадын ажылдап алгаш, АКШ барының чүктүн өске чурттарыбиле кады Конгога корум-чурум чок байдалды тургускаш, дүрүм ёзугаар чазаан чайлаткан, оон соонда оон баштынчызы П. Лумумбаны өлүрерин организастаан. Конгода депшилгелиг кижилерге удур, патриоттуг бүгү күштерге удур реакциячы күштерни деткивишаан, оон иштики херәән холгаарлаар чоруун. АКШ амдаа сокеатпаан. Ажылчын база профэвилел шимчәәшкининче АКШ улуг сагыш салып турар. АФТ-КПП, «хостуг» профэвилелдериниң бүгү делегей конфедерациязын болгаш өске-даа организацияларны дамчыштыр, АКШ-болза африкан профэвилелдер ажылдакчыларын белеткәәринге, оларны садып хөөлилөөринге дыка улуг хөренгини үндүрүп турар.

Колониализмниң чаа политиказының чугула түүлү болза Африканың улустарын идеология талазыбиле сургаары болуп турар. Империалистериниң пропагандазының сорулгазы — бодунун чурттарын хөгжүдериниң чаа оруктарын дилгөр чоруккy Африканын улустарынга болдурбас, «Капиталистиг оруктап хөгжүүрүнүн ажыктыынга» оларны бүзүредири болур. Бо мегечи пропаганда коммунизмге удур туктуг адаа-биле чоруттунуп турар. Империализмниң идея талазы-биле чепсегленикчилери социализм болгаш коммунизм дугайында хоралыг хоозун меге түүлдерни тарадып, социалистиг чурттарның политиказының сорулгаларын каржызы-биле мегелеп өскертпишаан, Совет Эвилелиниң амыдыралынын болгаш чедишкиннериниң дугайында шыныг чүүлдерни улустардан чажырып турарлар. Үүгле европа әвес, харын база африкан дылдарга Африка чурттарга дамчыдылгаларны кылып турар «Американың үнү» деп радиостанциязы, «Тайбынның корпузу», АКШ-тың информастыг агентствозу, АКШ-тың база барыын чурттарның даштыкы чурттарда хөй санныг «культура төптери» болгаш өскелер-даа шак ындыг бужар ажылды кылып турар.

Колониализмниң чаа политиказы Африканың улустарынга улуг хора чедирип турар деп чүве чугаа чок билдингир, ынчалза-даа империалистериниң күзәәни дег ындыг ажыкты оларга бербейн турар. Колонизаторларның ёзулуг шын сорулгазын африканчылар улам-на тодаргай билип ап, антиимпериалистиг турушту улам шиитпирлин-биле әәлеп ап турарлар. Колониализмге болгаш империализмге удур угланган әллән каш чугула шиитпирлерни хүләәп алган Африканың хамаарышпас чурттарының удуртукчуларының Аддис-Абебага болган май конференциязы ону онза тодаргайы-биле көргүскен. Ол шиитпирлер болза Африкада сөөлгү чылдарда улам-на күштелип турар антиимпериалистиг чүткүлдүн түннели болган.

Ынчангаш шак ол үеде, Африкага даштыкы чурттарның капитал салыышкыннарын хевәәр арттырарының колониалисчи чаа хевир-биле бодап кылганы ыракта-ла таварылга әвес. Ындыг орлдажыышкынның утказын даштыкы девискәәрлер талазы-биле тускай әртемниг француз Жак Лефебвр эң тодазы-биле чугаалаан. «Капиталистиг бүдүрүлгелер-биле тус черниң компанияларын эң долузу-биле каттыштырар болза, оларны национализастаттырбазынга немелде эң эки магадылалды бәәр ийик. Харын-на капиталистиг бүдүрүлгелер эмин әртир даштыкы характерлиг болганынын чылдагааны-биле оларга национализастаашкын айыылы кыжаныр турар болгай» деп чугаалаан. Каттышкан ниитилелдер Нигерияда, Сонгу Родезияда болгаш өске-даа чурттарда тургустунгулап турарлар. Ындыг быраларны ажыглап алгаш, империалистер бодунга ажыктыг угланыышкынбиле национал экономиканы хөгжүдеринге салдар чедирер арганы хевәәр арттырарын бодап турарын билип алыры берге әвес. Ону ынчаар кылырда, империалистер Африка чурттарның үлетпүр хөгжүлдезинге сонуургалдыг кижилер бооп мегеленип, Африканың өннүктери бис деп авыяастыг арганы хереглеп турарлар.

Ынчалза-даа, чаа илчирбелер-биле Африканы бектәәр дәәш, колонизаторлар кандыг-даа түүлдерни база аргаларны ажыглаарын оралдажып турзажок, африка улустарының хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунун дайзыны кылдыр хүн бүрүнүң амыдыралы оларны кәәргел чокка сойгалап турар.

Д. КАСАТКИН.
(СЭТА).

Кинотеатрларга

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Альба регия» 10, 12, «Үш мушкетер» (2-ги сериязы) 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Артемкинниң ужуралдары» 11.15, 1.15, «Үш мушкетөр» (1-ги сериязы) 3.15, 7.15, «30 хар харлаан хүну» 5.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Маяковский ынчаар эгелээн» 2.30, 4.30, 6.30, «Ыыт чок ынакшыл» 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Даартагы сагыш човаашыыннар» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Улуг болгаш бичии кижилер» 5, 7, 9 шактарда.

Көдээ ажыл-агый ажылдары кадыынарны камгалаңар

Колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылчыннары, хууда гигиенаның дүрүмнерин сагыңар, ол чорук силериң кадыынарны болгаш ажыл кылып шыдаар аргалыынарны камгалаар.

Чем чиир мурнунда, албаннаар бажыңга кирген соонда база ажыл доозулган соонда холдарыңарны саваңнап чуңар.

Мага-боттуң арыг-шеверин сагыңар. Неделя санында чуңар бажыңга киринер, ак хептеринерни солунар.

Диштеринерни камнаңар. Хүннүн-не оларны порошоктуг диш аштаар шөткалап арыгланар.

Идиктеринериң арыг-силиин хайгааранар. Чурталга черинге кирер мурнунда оларны эки дүрбүңер. Идиктерни хүн бүрү аштаңар.

Хирлиг ак хептер болгаш даштыкы хептер аарыгларның тарадыкылары болуп болур. Ак хептеринерни эки арыглап аштаңар.

Хову турлааның девискәәрин хирлендирбеңер. Аъш-чем артынчыларын болгаш арыг әвес үүлдерни уш-баш чок октаваңар, оларга тускай черден белеткеңер.

Көдээ ажыл-агыйның механизаторлары, тускай хептиг ажылдаңар. Ону чогуур өйүнде аштап-арыглап, септеп-селиңер, ол чорук силерни ириңнелиичел аарыглардан баш удур камгалаар.

Машина-септелге мастерскаяларының ажылчыннары, ажылдаар черниң арыг-шевери болгаш корум-чуруму дәәш демисежинер.

Үрезинни хораннап турар үеде тускай хепти, резина хол хаптарын болгаш сапогтарны кедиңер, арыны ыяавыла дуглап алгаш ажылданар. Ажыл доозулган соонда тускай хевинерни ужулгаш, салгынга каксыңар, ону тускай шкафтарга шыгжанар.

Әлләр әвес ажылдаар чорук күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн кудуладыр болгаш кемдеп-кергәәр таварылгаларга чедирип болур.

Тыва республиканың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко кудумчузу, бажын № 3 телефоннары: Редакторнун 24 — 63, редакторнун орлакчыларынын 35 — 24, 25 — 38, идеология киллизинин 37 — 13, харыысалгалыг секретарынын 23 — 35, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал киллизинин 25 — 38, 23 — 54, үлегпүр бүдүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал киллизинин 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистеринин 21 — 27. Информация киллизинин 20—60, бухгалтериянын 31—75, корректорларнын 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС —00881

Чагыг № 122. Культура министерствозунун типографиязы